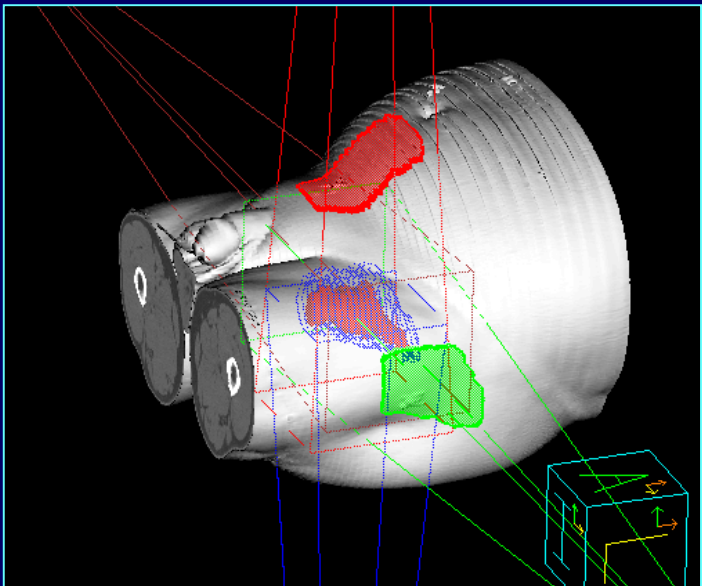
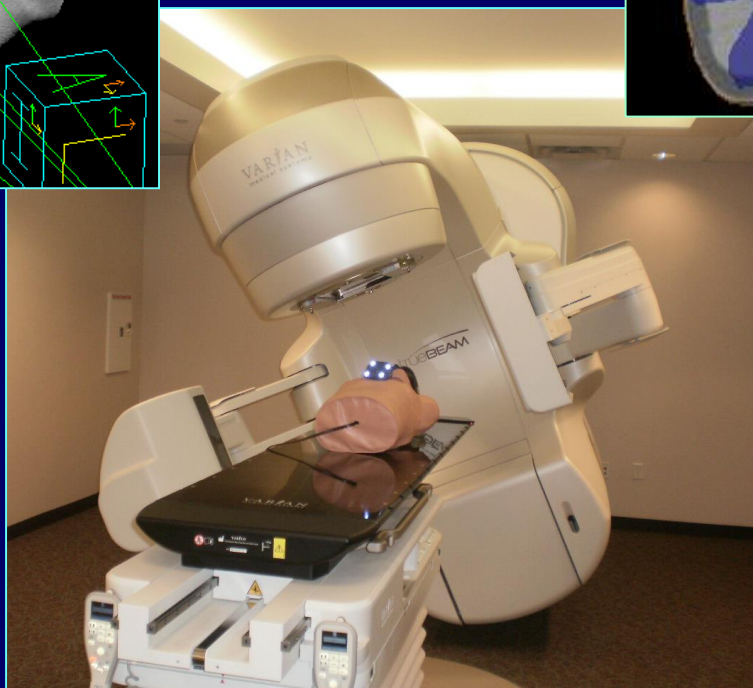

Daganatok sugárkezelése és radiokemoterápiája

Polgár Cs. -
Országos
Onkológiai Intézet,
Semmelweis
Egyetem ÁOK
Onkológiai Tanszék

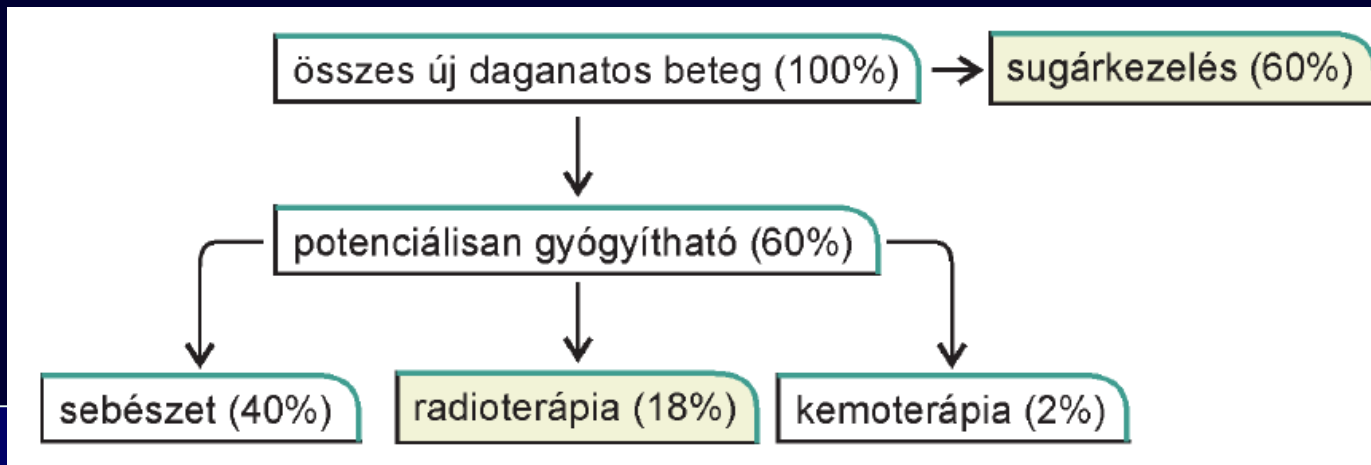
Daganatok komplex kezelése

- Sebészi kezelés
- Sugárkezelés
- Gyógyszeres szisztémás kezelés
  - Kemoterápia, hormonterápia, immunterápia, célzott kezelések
- **Kombinált (multidiszciplináris) kezelések:**
  - műtét + radioterápia (RT)
  - műtét + szimultán radio-kemoterápia (RKT)
  - definitív szimultán RKT
  - műtét előtti RT + reziduális tumor sebészi eltávolítása

- Sugárterápia: osztódó daganatsejtek “szelektív” elpusztítása ionizáló sugárzással, az ép szövetek maximális védelme mellett
- Teleterápia (külső sugárkezelés)
- Brachyterápia (“közelbesugárzás”) = sugárkezelés radioaktív források daganatba vagy annak közvetlen környezetébe helyezésével

Sugárterápia szerepe a daganatok kezelésében

- Évi **76.000** új daganatos eset 2030-ra $\approx$ **100.000** új eset
- Daganatos betegek **60%**-a igényel sugárkezelést
- **20-25%**-uknál ismételt sugárkezelés is szükséges

Sugárkezelt betegek száma Magyarországon

	1993	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Betegek száma	12.685	31.097	32.194	33.162	28.359	33.376	33.024

+ 20.339

Sugárkezelés formái

- Célkitűzés (intenció):
  - Kuratív (összdózis: 50-80 Gy)
  - Palliatív (összdózis: 20-60 Gy)
- Preoperatív (down-staging, szervmegtartás, daganatsejtek devitalizálása)
- Posztoperatív (mikroszkópikus maradék tumor elpusztítása)
- Definitív vagy primer
- Egyedüli sugárkezelés
- Szimultán radio-kemoterápia (RKT)
- Szimultán radio-bioterápia (fej-nyak – cetuximab + RT)
- Radio-immunterápia

Preoperatív sugárkezelés

- **Rectum tumorok**
  - T1-2 N0 - preop. RT
  - T3-4 N1-2 – preop. RKT
- **Nyelőcső daganat**
  - preop. RKT
- **Méhnyak és méhtest daganat**
  - preop. brachyterápia

Posztoperatív sugárkezelés

- **Prosztata daganatok**
  - T3-4, N1
- **Emlő tumorok**
  - Emlőmegtartó műtét után
  - Masztektómia után (T3-4, ill. N+)
- **Gyomor daganatok**
  - Posztop. RKT
- **Fej-nyaki daganatok**
  - Postop. RT
  - Postop. RKT (R1 rezekció, 1-nél több poz. nycs.)
- **Agy daganatok**
  - Glioblastoma – postop. RKT
- **Nőgyógyászati daganatok**
  - Méhtest (posztop. RT: G3, pT1b, N+)
  - Méhnyak (postop. RKT: R1 rezekció, poz. nycs., parametrán inf.)
  - Vulva

Definitív sugárkezelés/radio-kemoterápia

- Anus karcinóma: Definitív RKT
- Prostatadaganatok
  - Alacsony kockázat: Egyedüli brachyterápia vagy teleterápia
  - Magas kockázat: Teleterápia + brachyterápiás boost
- Nőgyógyászati daganatok
  - Méhtest: brachy- + teleterápia
  - Méhnyak
    - St. I/A-I/B1: egyedüli RT (brachy- + teleterápia)
    - St. I/B2, II/A-B, III/A-B, IV/A: Szimultán RKT (+ brachyterápia)
  - Vagina (RT vagy RKT)
- Fej-nyaki daganatok
  - T1-2 N0: Egyedüli RT
  - T3-4 N+: Szimultán RKT
- Tüdődaganatok: Kuratív RT vagy RKT
- Hólyagtumor (izominvazív; T2-4): TUR + definitív RKT

Palliatív sugárkezelés

- Agyi metasztázisok – teljes agykoponya besugárzás
  - sztereotaxiás sugársebészet
- Fenyegető gerincvelői harántlézió
- Csont metasztázisok (fájdalom és vagy fractura veszélye)
- Vena Cava Superior (VCS) szindróma
- Palliatív brachyterápia
  - Nőgyógyászati daganatok - vérzéscsillapítás
  - Tüdő és nyelőcső daganatok – obtstrukció megelőzése

Bőr limfóma sugárkezelése

Sugárkezelés előtt

Sugárkezelés után

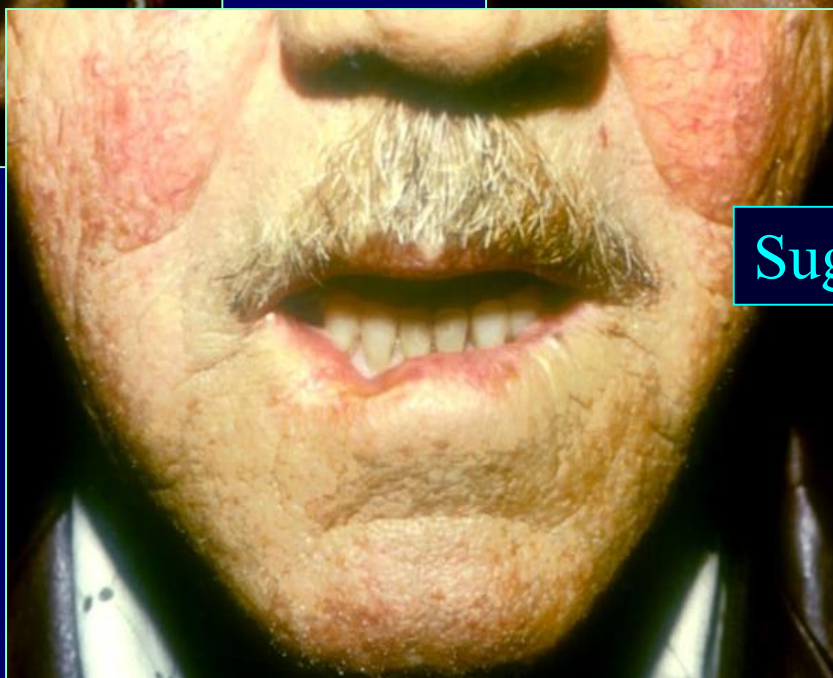
Ajak tumor definitív sugárkezelése

Sugárkezelés előtt

Sugárkezelés után

Orr bőr laphámrák sugárkezelése

Sugárkezelés előtt

Sugárkezelés után

Dozimetriai alapfogalmak

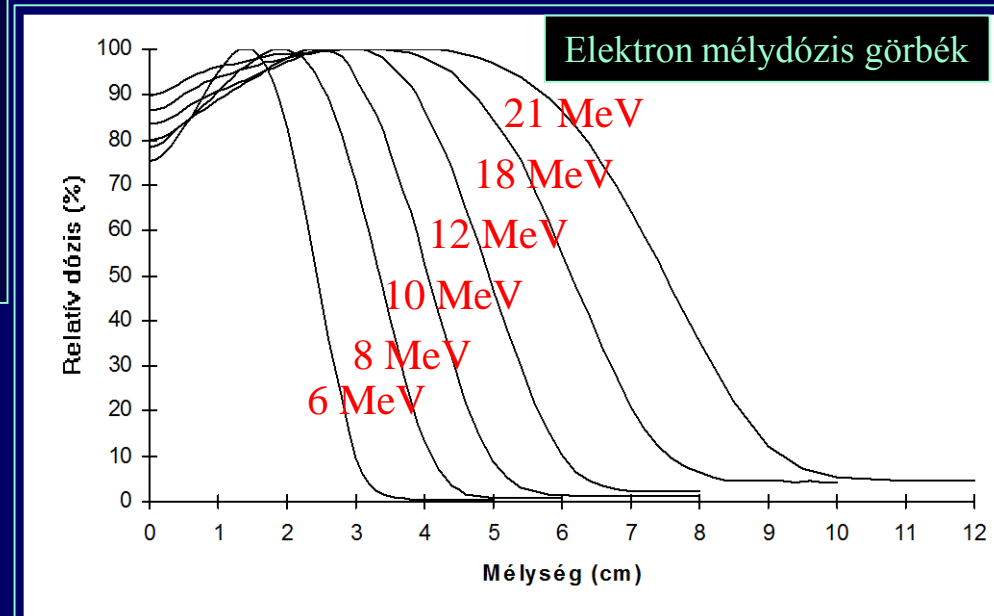
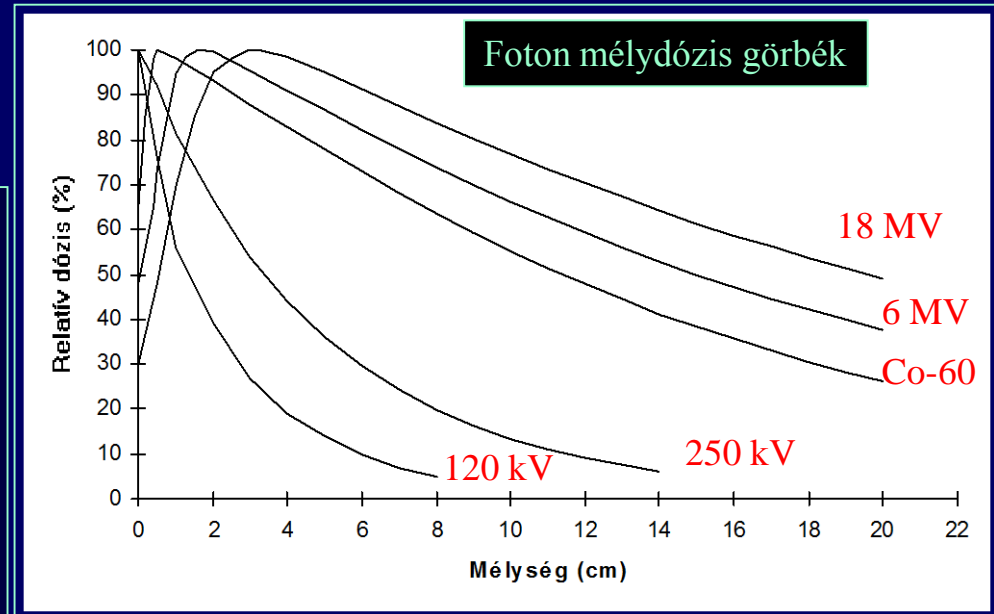
- bármilyen anyag besugárzásakor a sugárzásnak csak egy része lép kölcsönhatásba az anyaggal, a másik része kölcsönhatás nélkül továbbhalad (kölcsönhatáson a sugárzás energiájának az elnyelődését értjük)
- csak a szervezet által elnyelt energia okoz biológiai hatást
- az elnyelt energia nagyságát az elnyelt dózis fogalmával jellemezzük

Elnyelt dózis: egységnyi tömeg által elnyelt energia, mértékegysége a Gray (Gy)

$$1 \text{ Gy} = 1 \text{ J/kg} \quad 1 \text{ Gy} = 100 \text{ cGy}$$

Besugárzás biológiai hatását meghatározó tényezők

- Sugárkvalitás (foton, elektron, proton)
- Energia
- Összdózis
- Frakcionálás (frakciódózis, frakciók közötti idő)
- Daganat és normál szövetek sugárérzékenysége
- Besugárzott térfogat
- Sugárérzékenyítés (hyperbarikus O_2 , radiokemoterápia, hypertermia)
- Sugárvédőanyagok (ép szövetek védelme, pl. Salagen)

Teleterápiás készülékek - alkalmazott sugárkvalitás

Ortovoltos röntgen-terápia

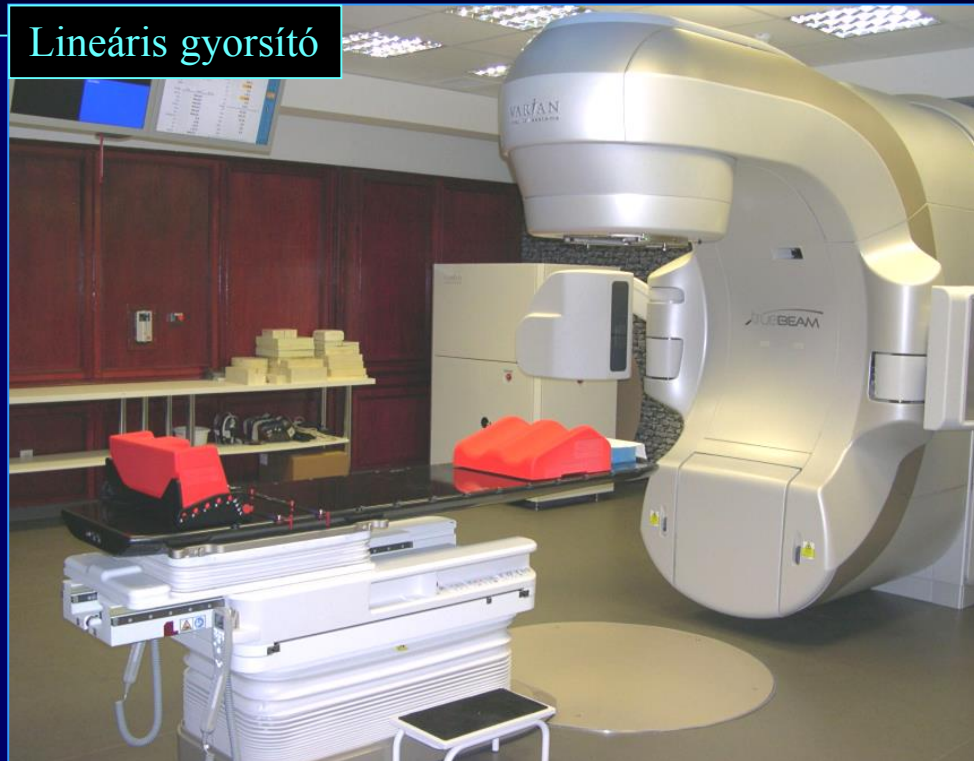

- Kilovoltos készülékek:
  - RTG-terápia - 40-300 KV RTG-foton
- Megavoltos készülékek:
  - Kobalt-ágyú - 1,25 MV gamma-foton
  - Elektron-gyorsítók - 4-29 MV foton vagy elektron

Kobaltágyú

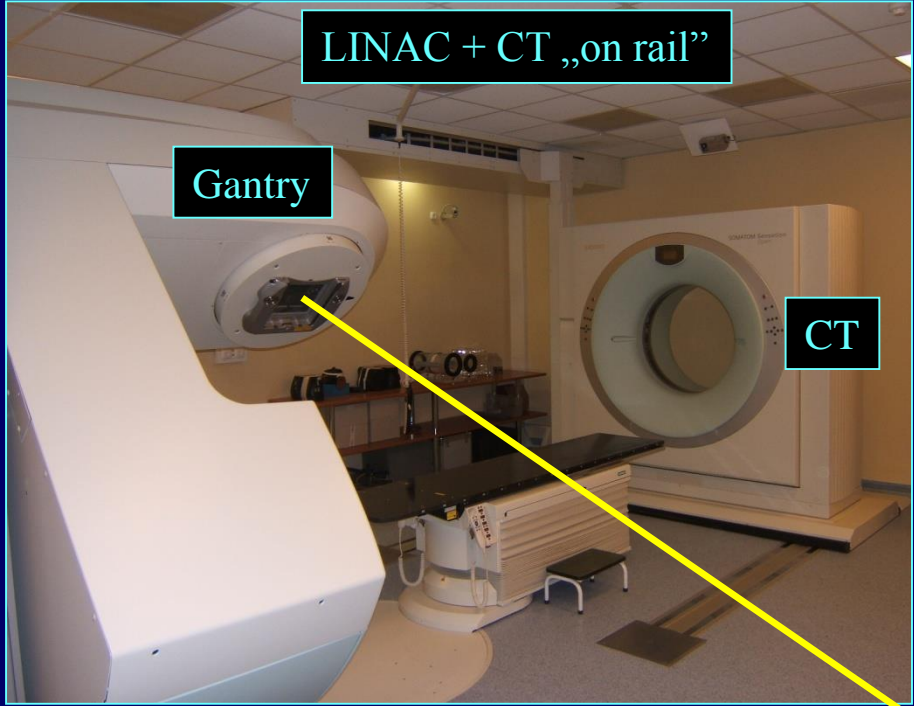

Lineáris gyorsító

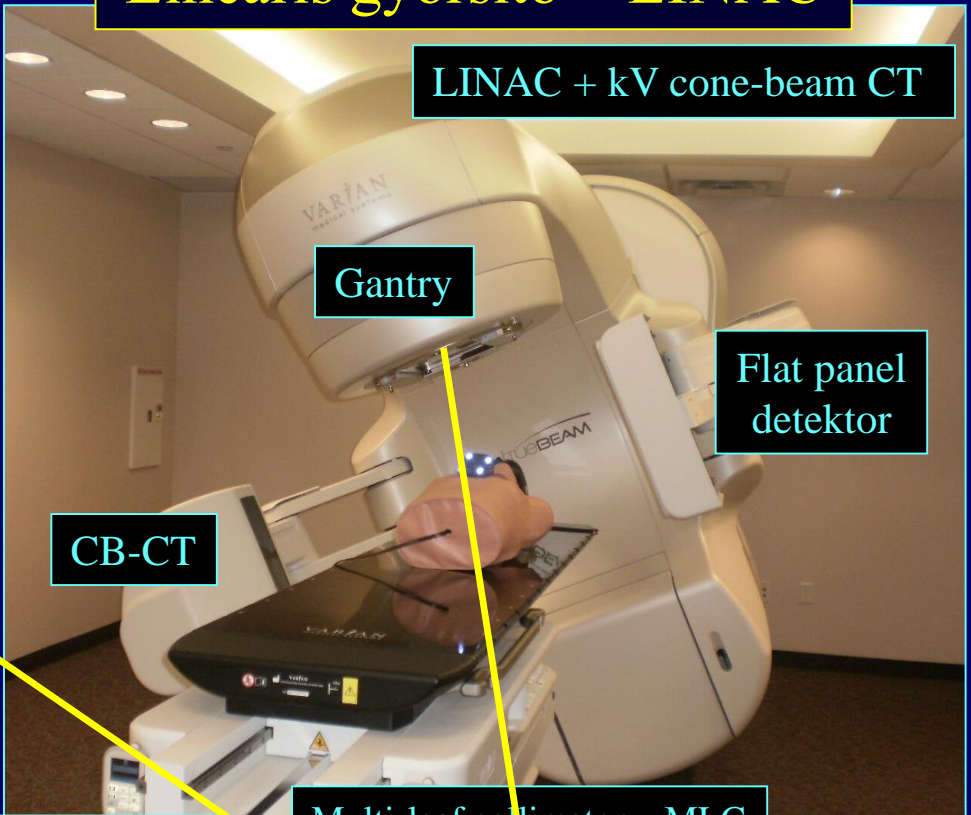
LINAC + CT „on rail”

Gantry

CT

Lineáris gyorsító = LINAC

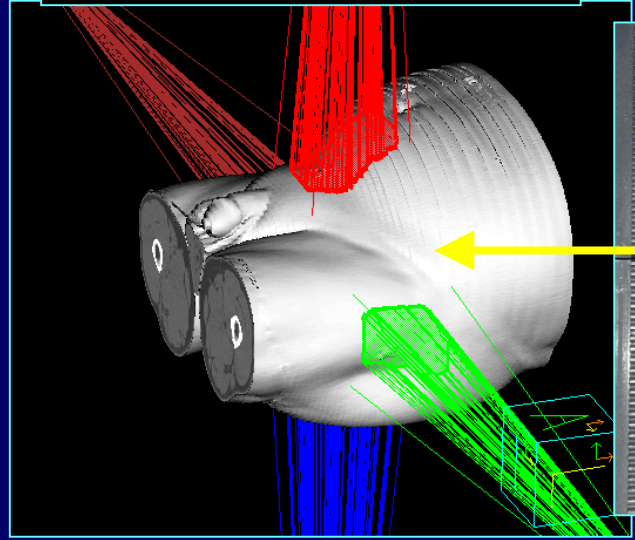
LINAC + kV cone-beam CT

Gantry

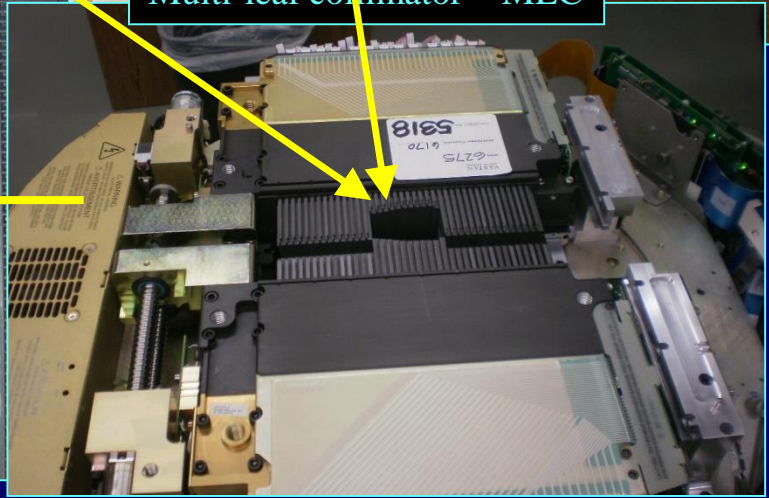
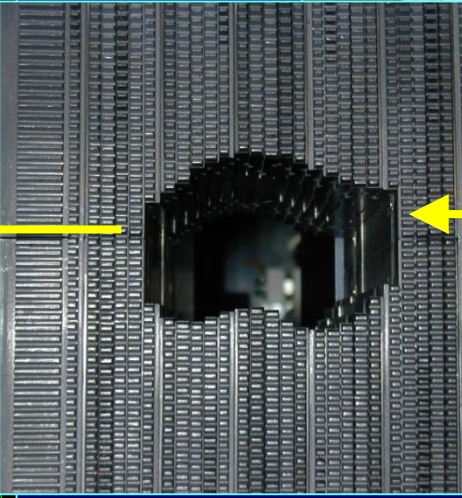
Flat panel detektor

CB-CT

3D konformális sugárkezelés

Multi-leaf collimator = MLC

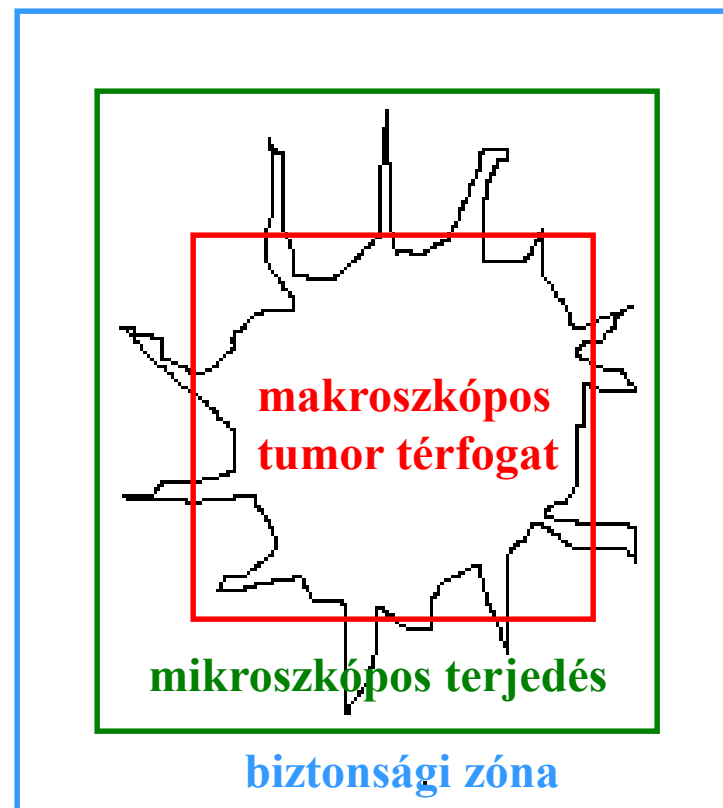

Sugárterápiás besugárzés-tervezési térfogatok

GTV = Gross Tumor Volume ← CT, MRI, UH

CTV = Clinical Target Volume (klinikai céltérfogat)

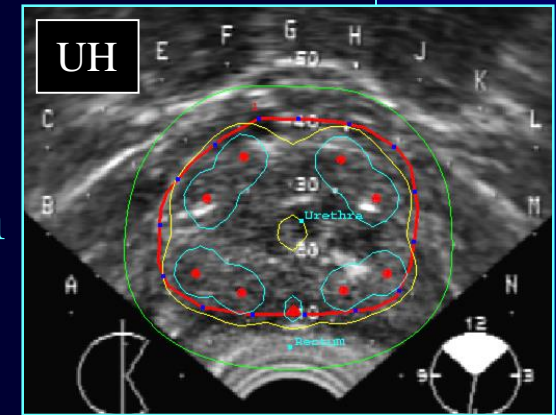
PTV = Planning Target Volume (tervezési céltérfogat)

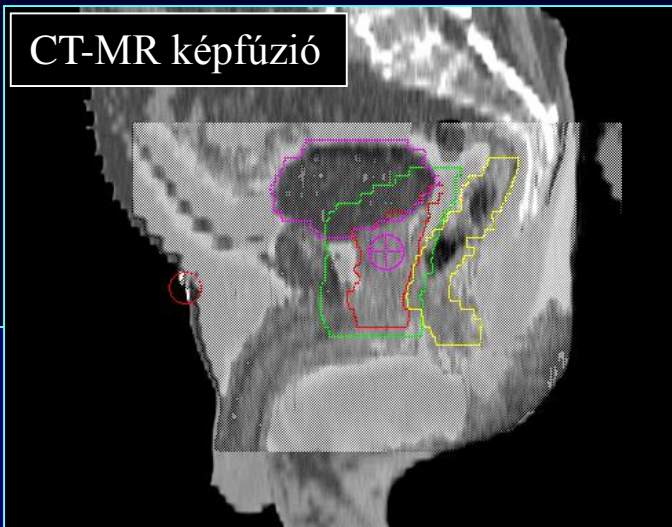
Besugárzás-tervezéshez szükséges információk

- Szöveti sűrűség adatai – dózisszámítás (CT)
- Anatómiai információ (CT, MRI, UH)
- **Biológiai információ (PET)**
- 4D információ (tér + idő)
- Fektetés, beteg pozicionálás kezelési helyzetben

PET/CT

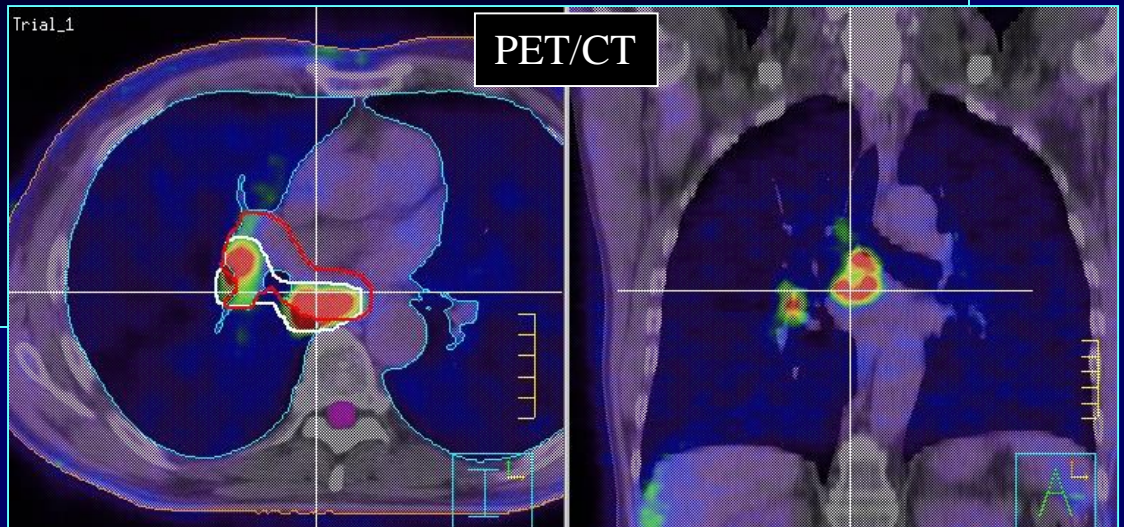

CT-MR képfúzió

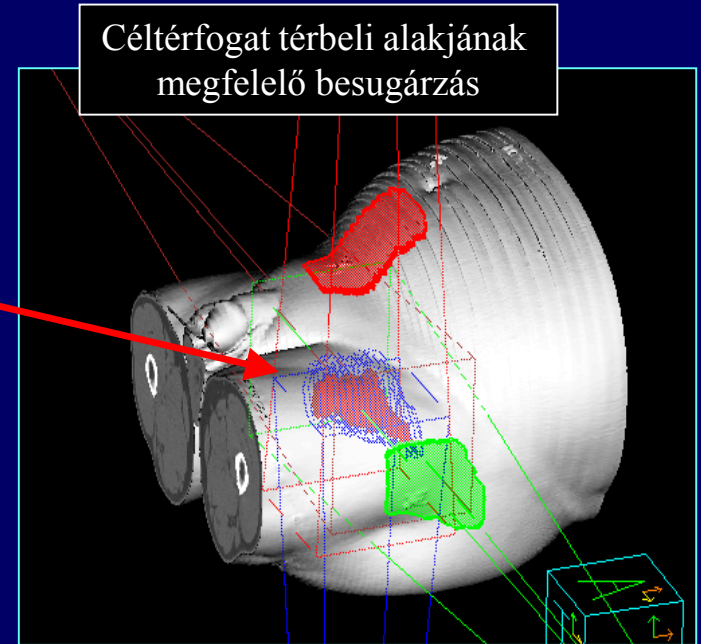
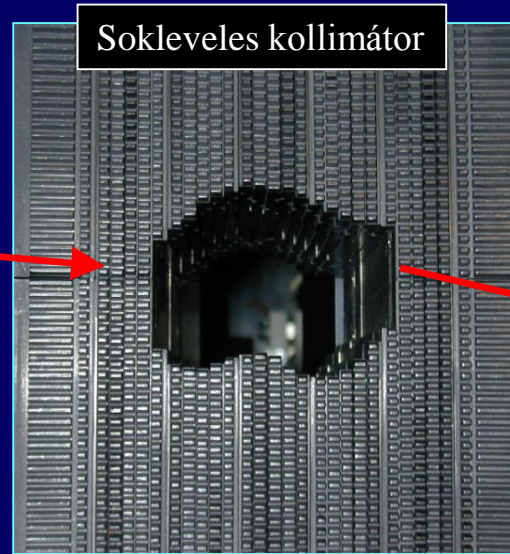

Trial_1

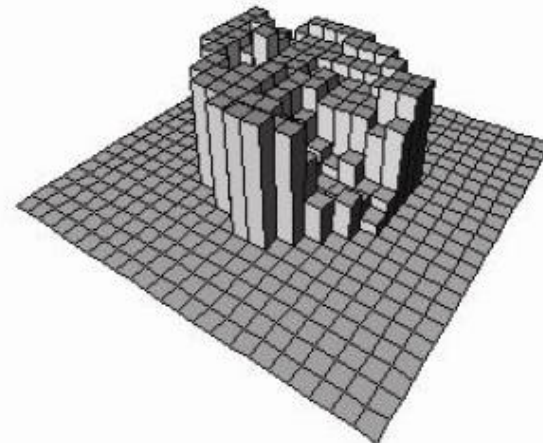
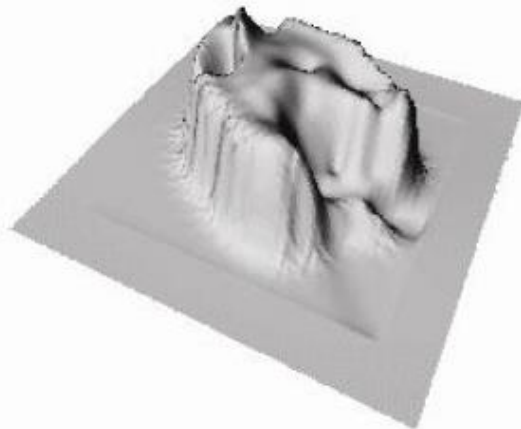
PET/CT

3D-konformális sugárkezelés = besugárzási mező individuális alakítása a céltérfogat háromdimenziós alakjának megfelelően

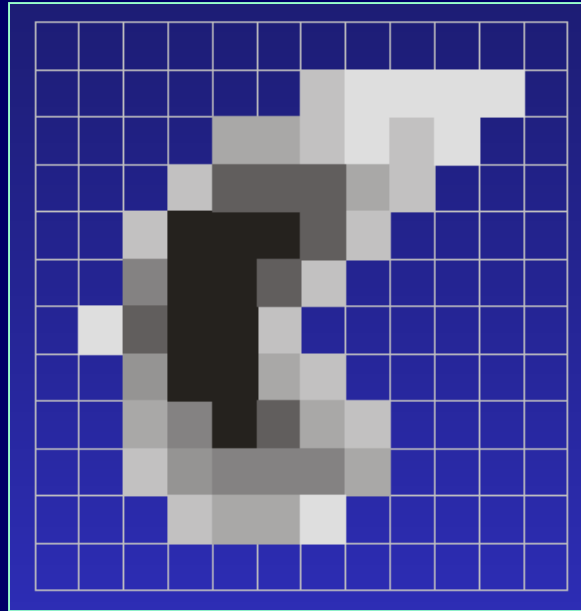

Intenzitás modulált sugárkezelés (IMRT) = sugárnyaláb intenzitásának változtatása

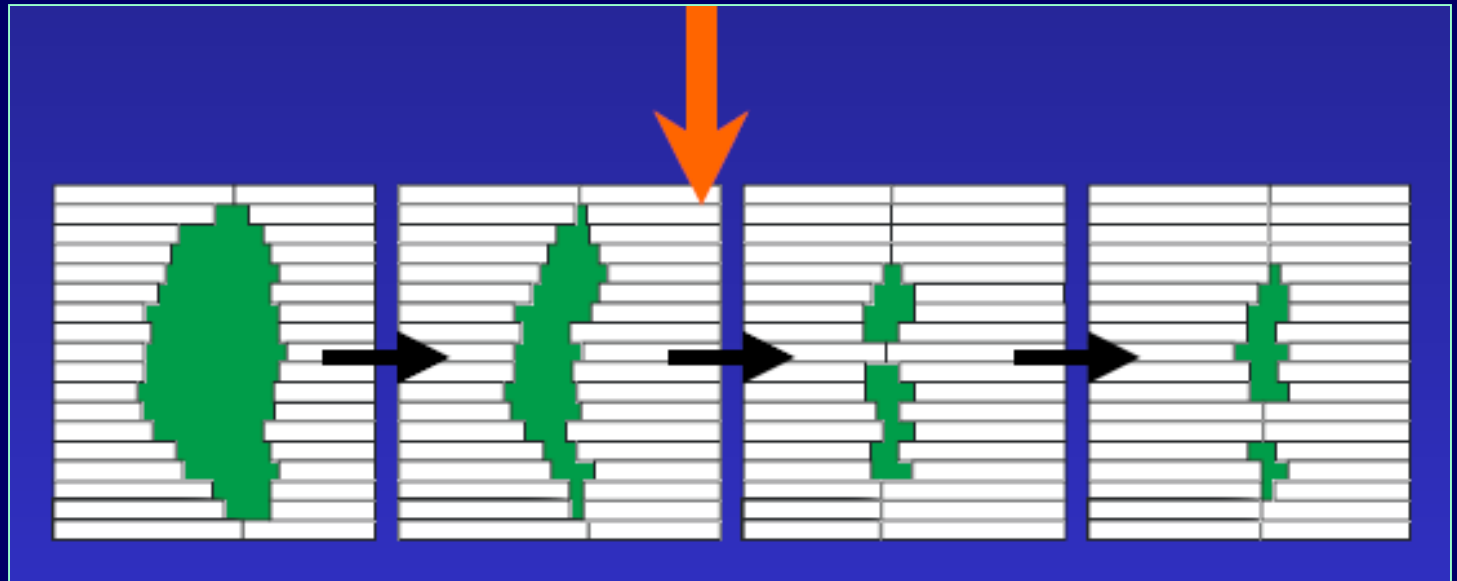

Intenzitás modulált sugárterápia (IMRT)

- Step-and-shoot IMRT
- Dinamikus IMRT
  - Sliding window
  - IMAT (ívbesugárzás)

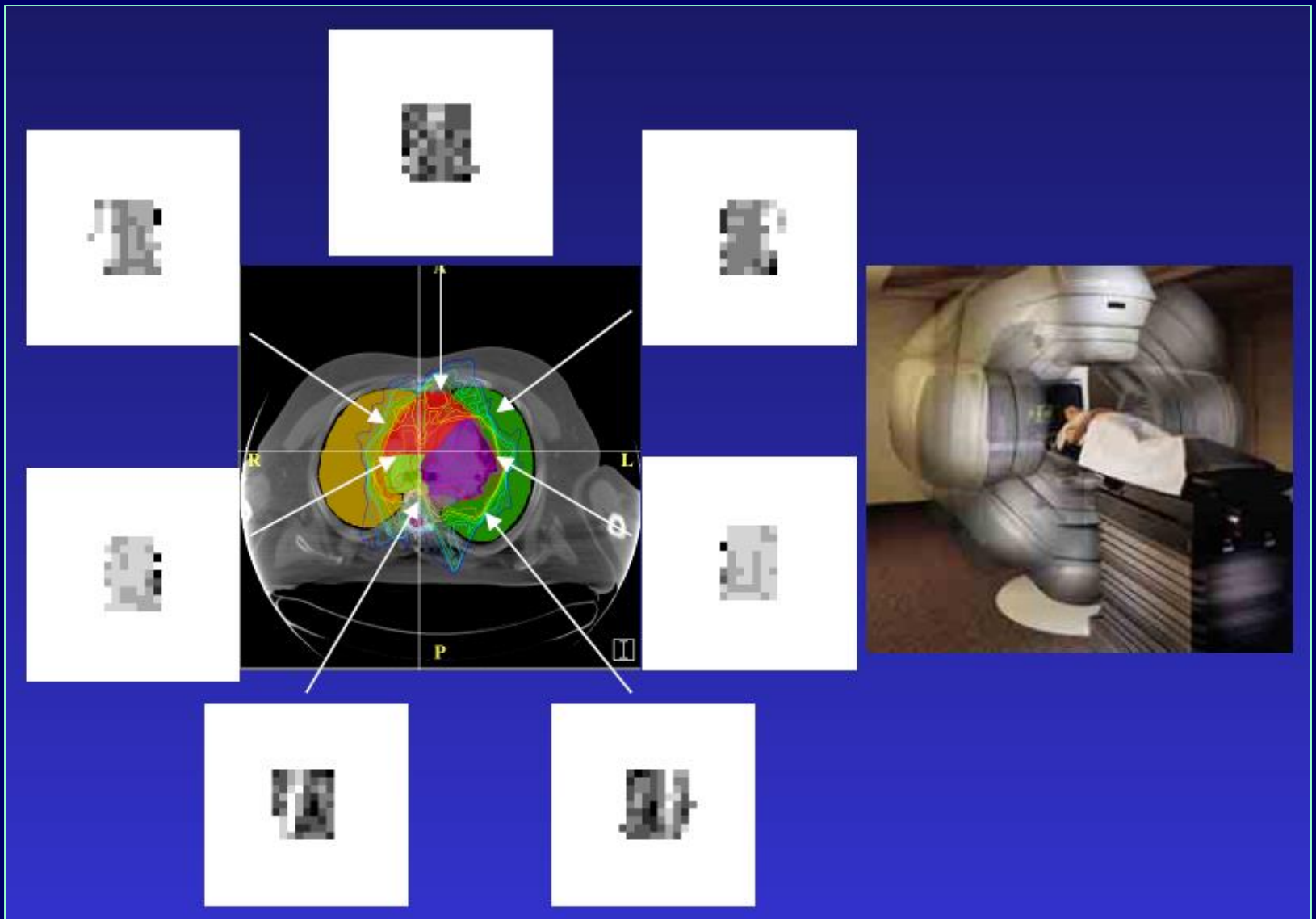

Összegzett intenzitás profil
a különböző mező
szegmensek eredőjeként
épül fel

Intenzitás modulált radioterápia (IMRT)

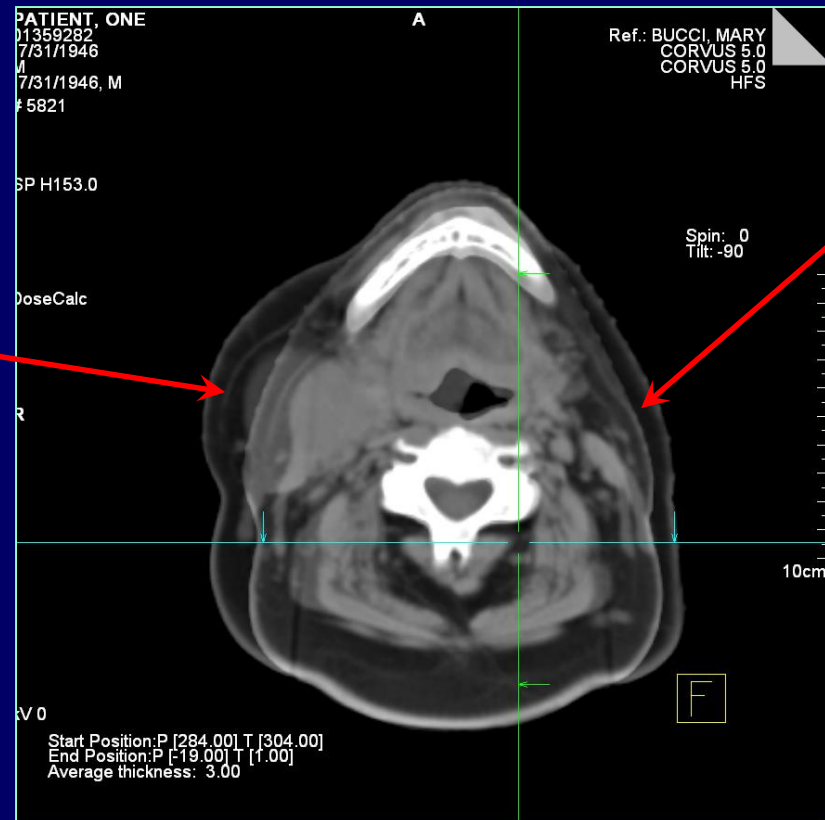
Képvezérelt sugárkezelés = Image-guided radiotherapy (IGRT)

Cél: a napi beállítási pontatlanságból, a kezelés alatti anatómiai változásokból és a belső szerv elmozdulásokból származó hibák kiküszöbölése

Fej-nyaki daganat:

Beteg anatómiájának kezelés alatti megváltozása:

- daganat megkisebbedése és
- beteg súlyvesztése miatt

Képvezérelt sugárkezelés kivitelezése – Integrált CT + lineáris gyorsító

Sugárkezelés előtti CT

Képvezérelt sugárkezelés kivitelezése – Integrált CT + lineáris gyorsító

180°-os asztalforgatás a sugárkezeléshez

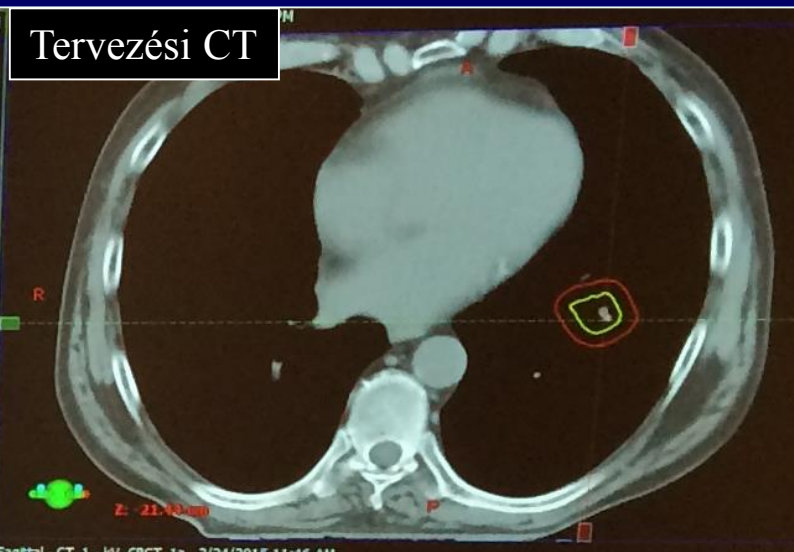
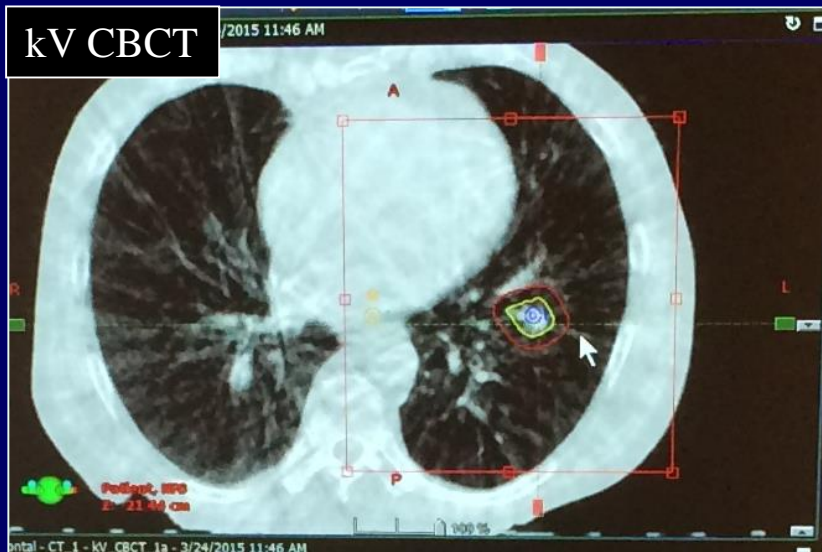

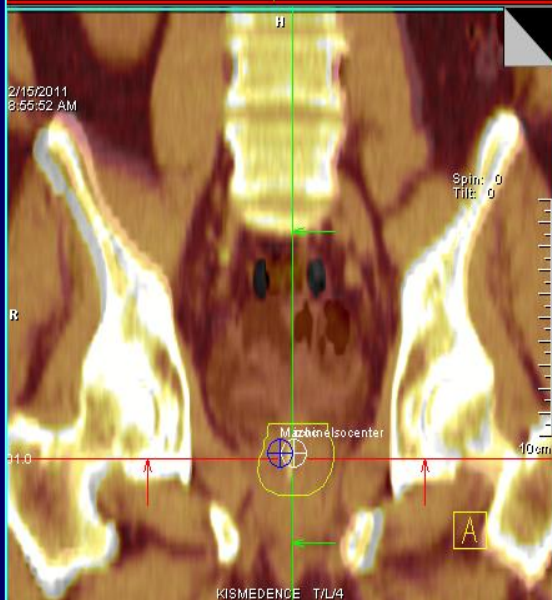
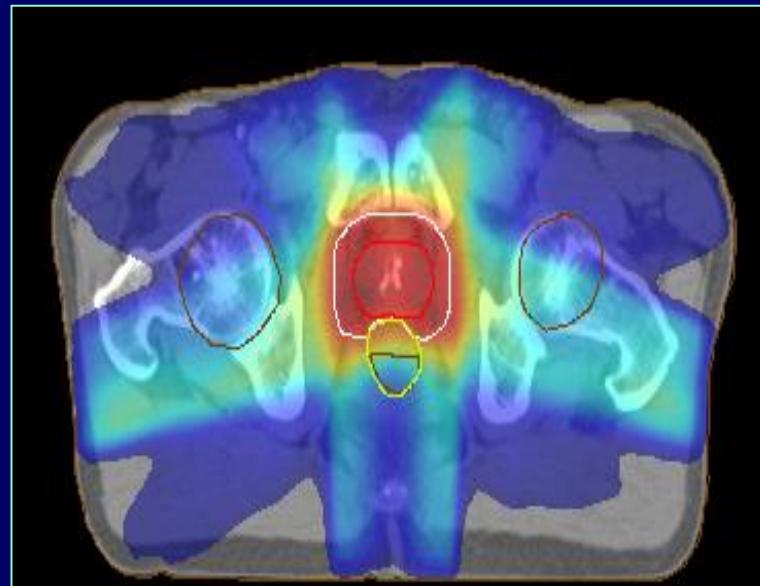
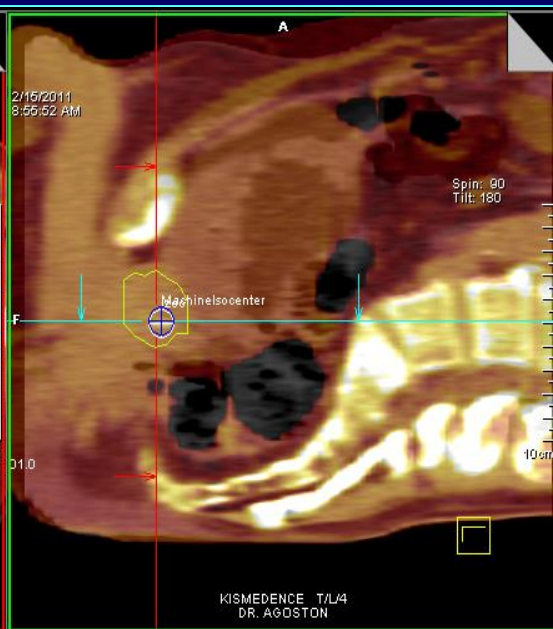
Képvezérelt sugárkezelés kilovoltos cone-beam CT-vel

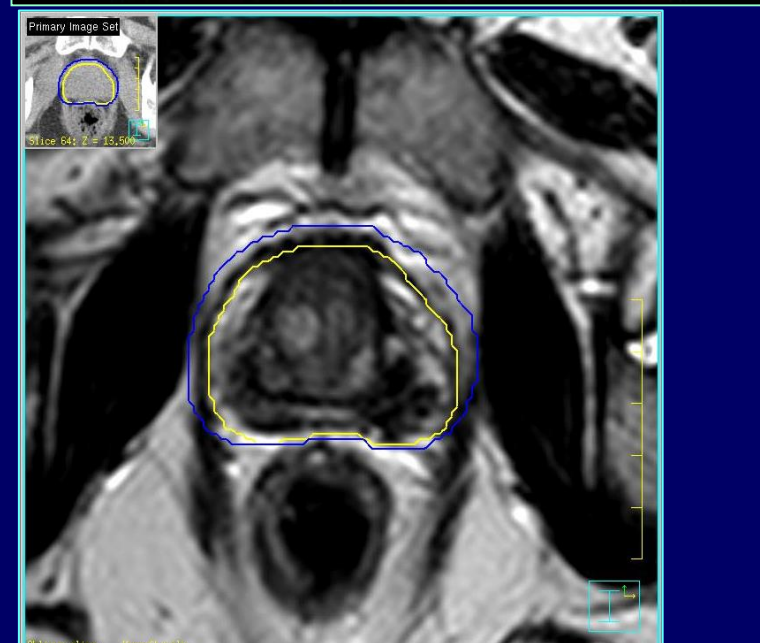
Couch Shift [cm]		
Vrt	+0.30	
Lng	+0.42	
Lat	-0.10	
Couch Shift [°]		
Rtn	-0.1	☒
Pitch	-0.1	☒
Roll	+0.1	☒

Új lehetőségek a prosztatata külső sugárkezelésében – IGRT & IMRT

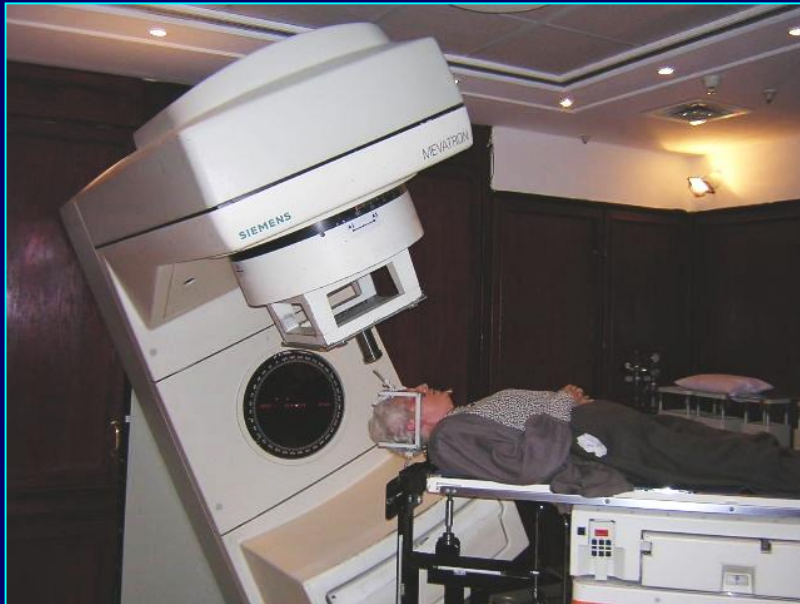
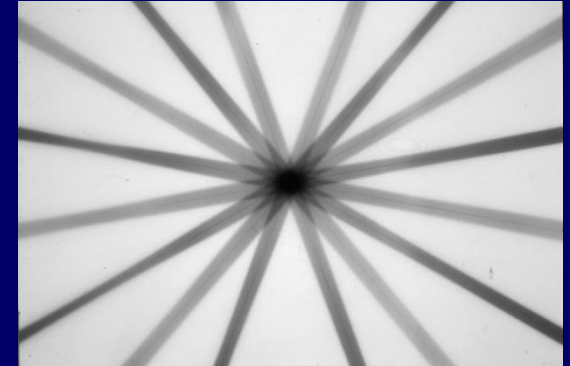
Acquisition IEC Table Position	Adjusted IEC Table Position	IEC Table Offset
Lat <input type="text"/> cm	<input type="text"/> cm	<input type="text" value="-0.7"/> cm
Long <input type="text"/> cm	<input type="text"/> cm	<input type="text" value="0.0"/> cm
Vert <input type="text"/> cm	<input type="text"/> cm	<input type="text" value="0.1"/> cm
Isocenter Name: izoc		
Beams: 0/1, 180/1, 90/1, 270/1, ,		
<input type="button" value="accept"/>	<input type="button" value="print"/>	

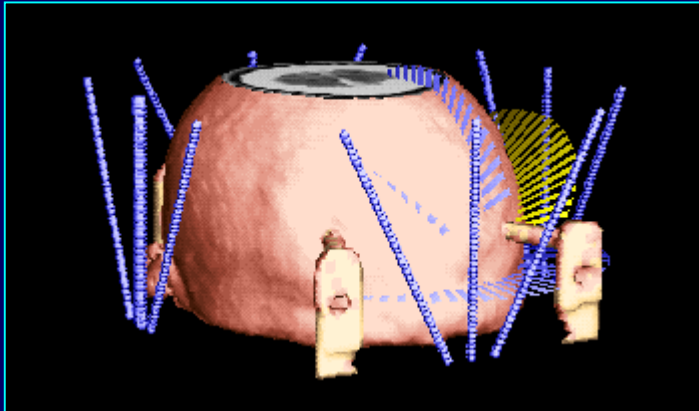
Sztereotaxiás sugársebészet

- kis térfogatú neurológiai elváltozások kezelése nagy dózissal a környező szövetek minimális sérülésével
- a lézió 3D-s lokalizálása sztereotaxiás fejkerettel
- rögzítés és koordinátarendszer meghatározás a kerettel
- CT/MRI képalkotás és 3D-s besugárzástervezés
- besugárzás fókuszált keskeny nyalábokkal

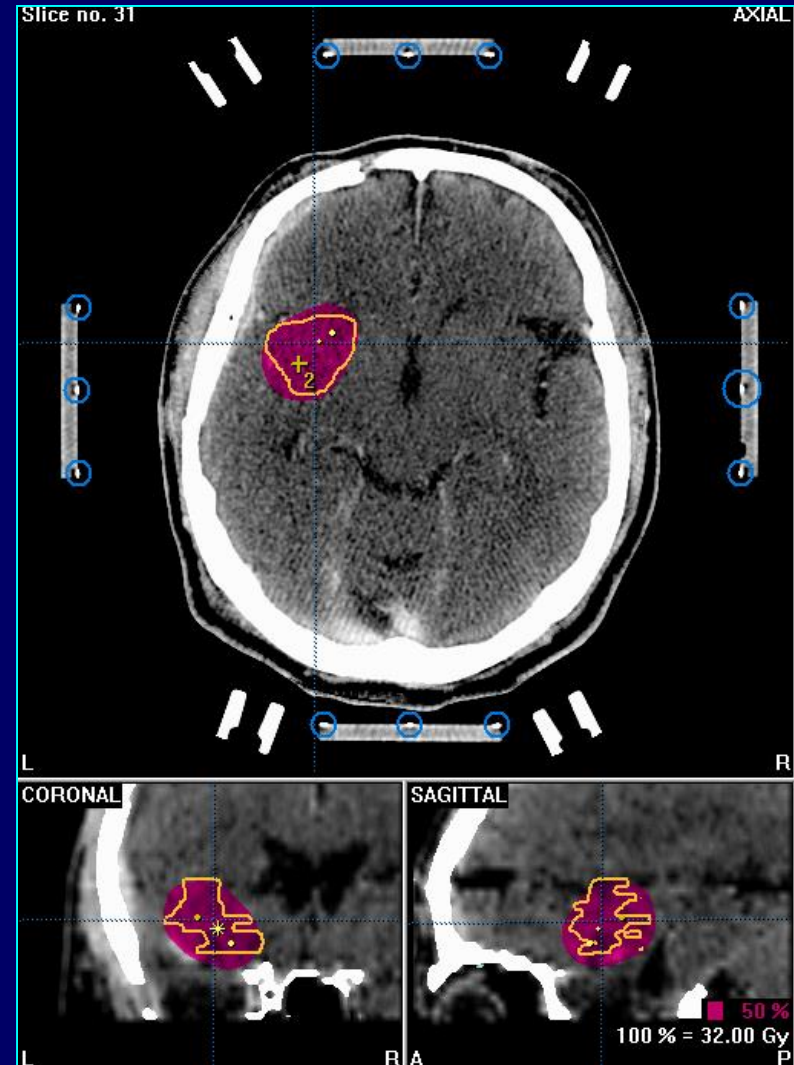
Összesen: 1991 óta 2220 kezelés (kb. 1700 beteg)
Megoszlás: 49 % metasztázis (15-20 % több gócu)
15 % AVM, 31 % acousticus neurinoma
5 % egyéb

Sztereotaxiás sugársebészet - dóziseloszlás

Két izocentrumos besugárzási terv

Dóziselőírás: 16 Gy / 50 %

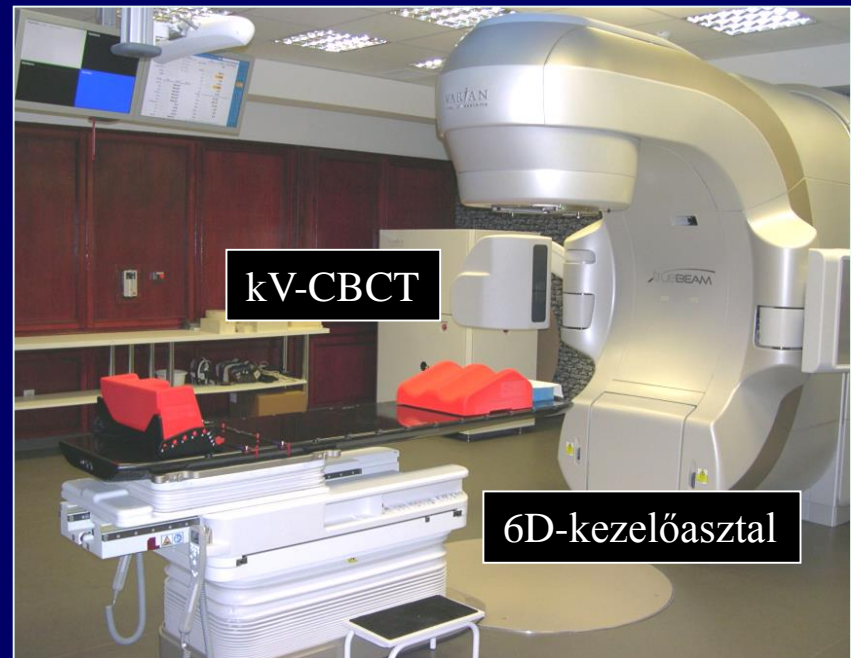
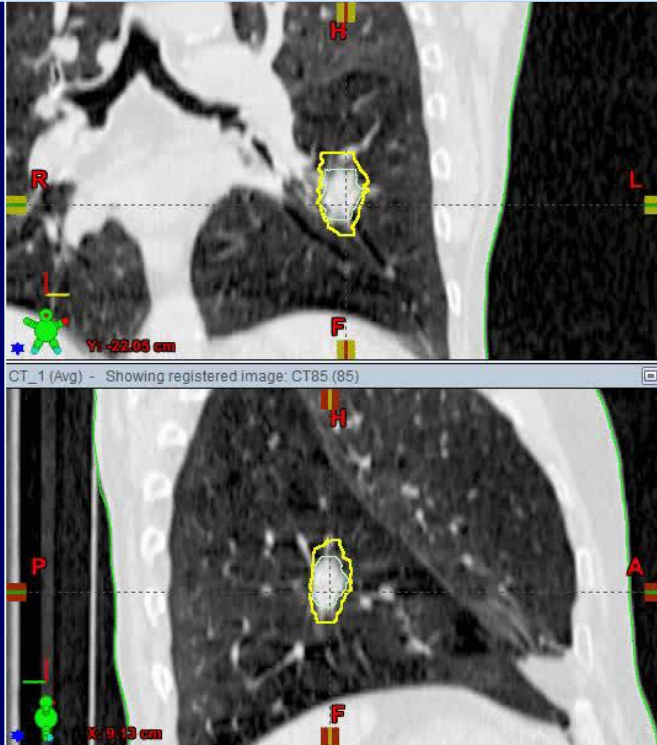

Stereotactic ablative body radiotherapy = SABRT

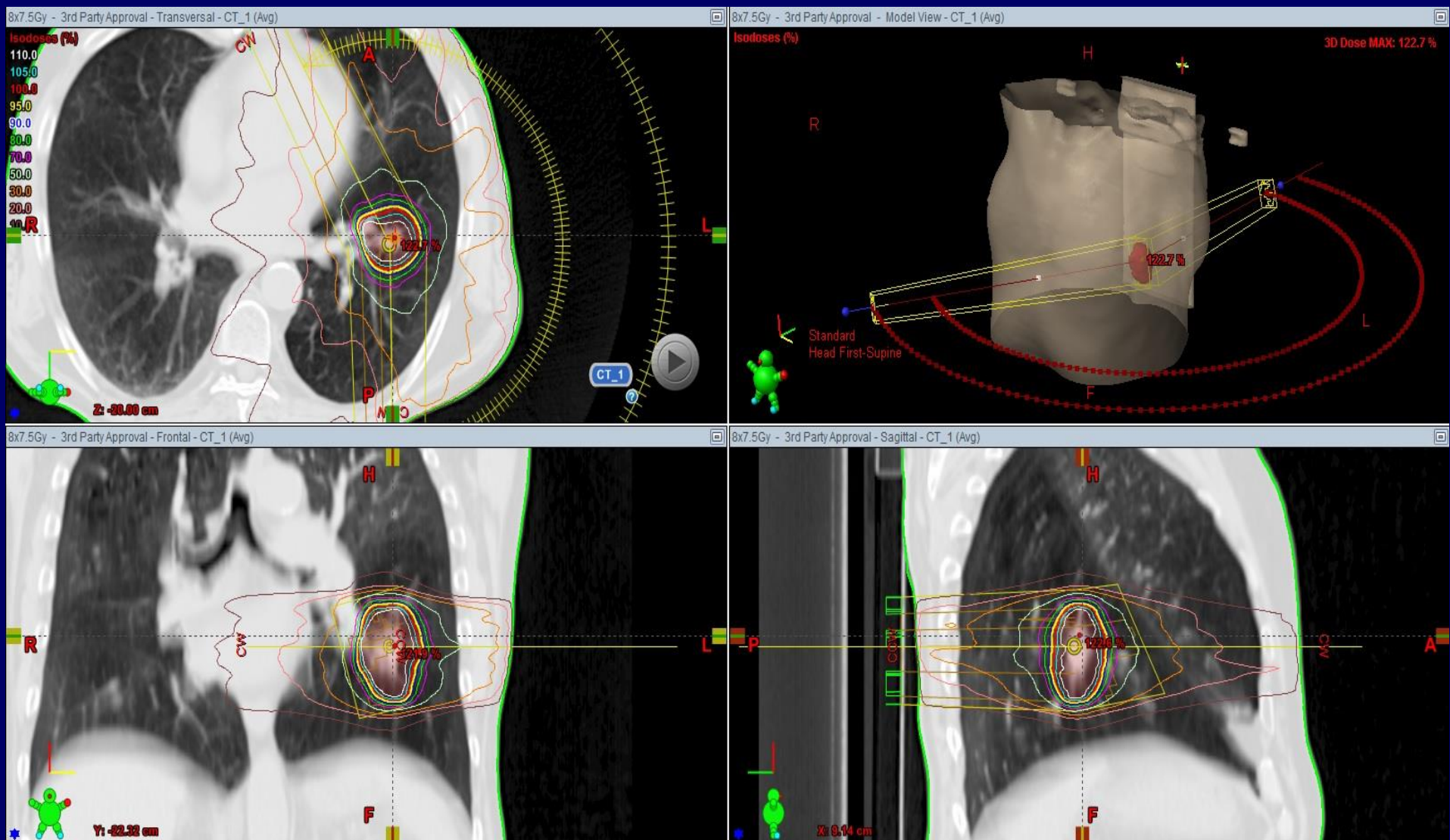
Ideális technikai feltételek:

- 4D-CT
- 6 mozgási szabadságú kezelőasztal
- kV cone-beam CT (CBCT)

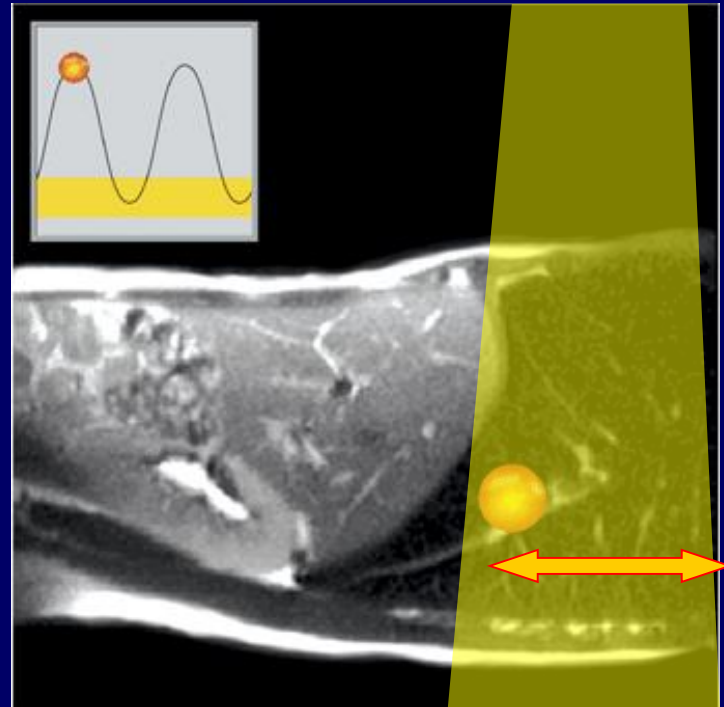

Stereotactic ablative body radiotherapy = SABRT

Mozgó céltérfogat hagyományos besugárzása

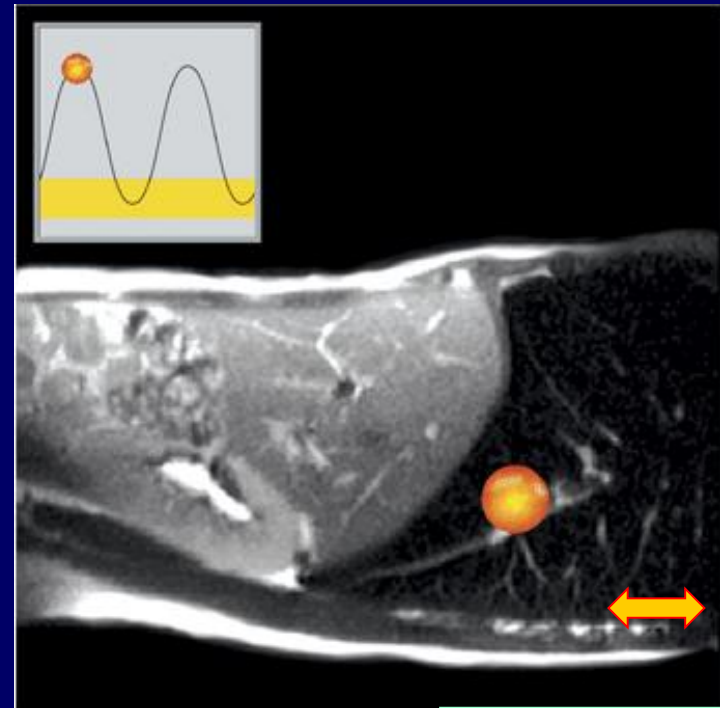
Légzési ciklus

Nagy biztonsági
zóna

Legzéskapuzott sugárkezelés

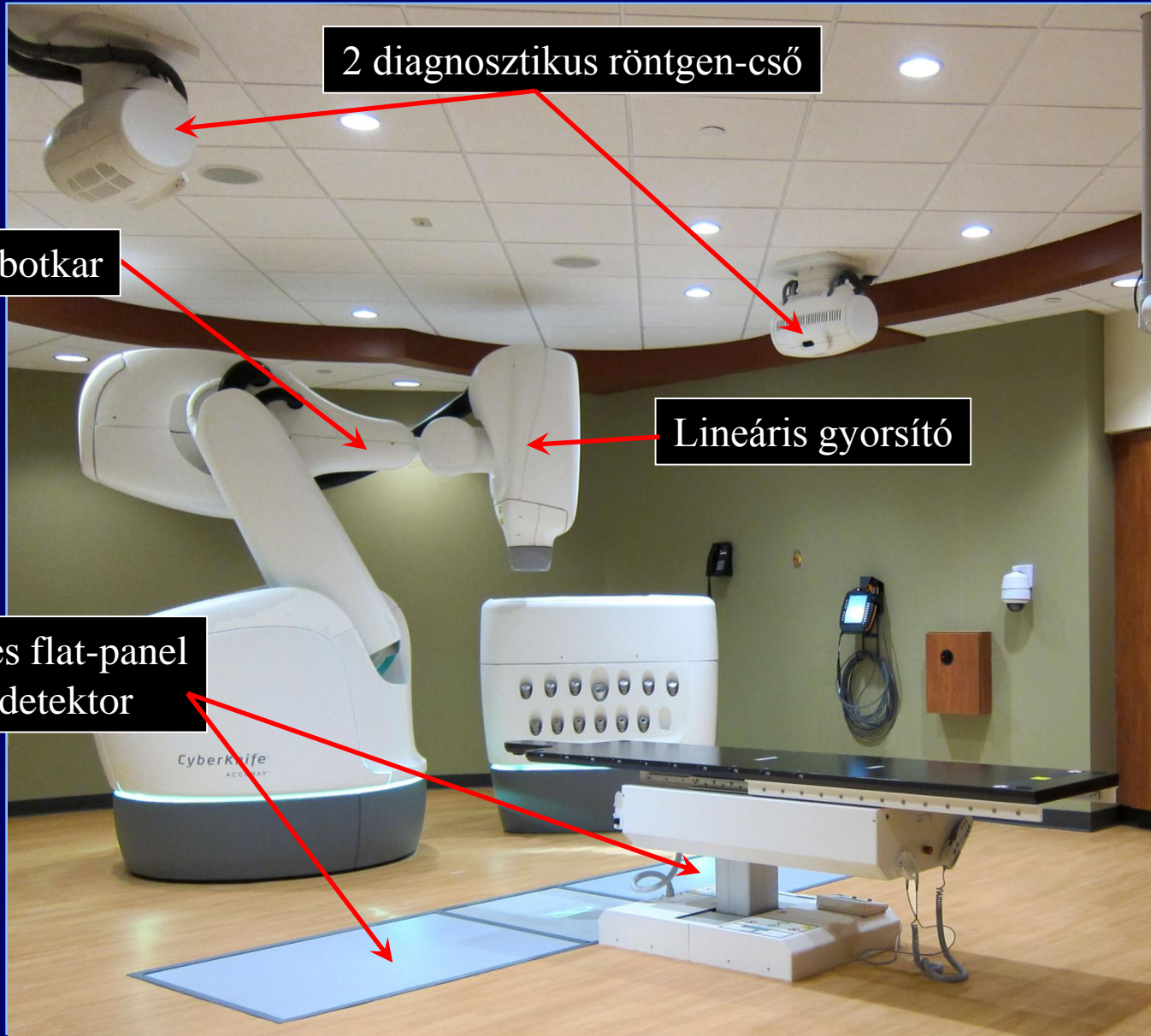
Kisebb biztonsági zóna ->
kevesebb mellékhatás
és/vagy
összdózis emelése lehetséges

Kisebb biztonsági
zóna

Cyberknife = Robotkaros lineáris gyorsító

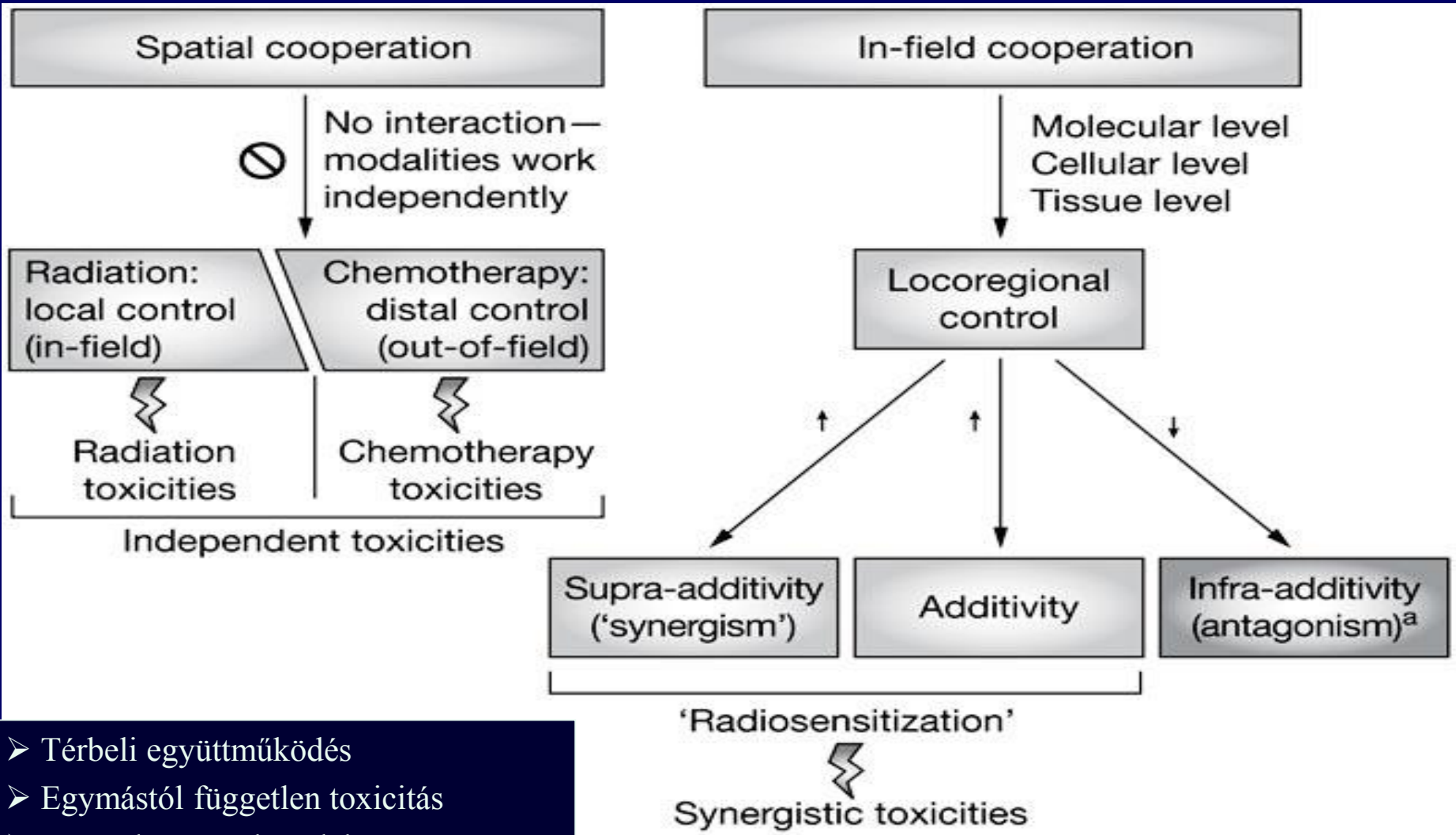
Szimultán radio-kemoterápia célja

1. Sugárérzékenyítés, a loko-regionális tumor kontroll növelése, a radiorezisztens klónok pusztítása
2. Szisztémás hatásként a távoli mikrometasztázisok elpusztítása

- Loko-regionális kontroll, daganatmentes és teljes túlélés javulása
- A sebészi reszekciók számának növelése
- A sebészi radikalitás csökkentése, szervmegtartás lehetősége

A kemo- és radioterápia egyidejű adásának kölcsönhatásai

- Térbeli együttműködés
- Egymástól független toxicitás
- Normál szövetek védelme
- Közvetlen, celluláris kölcsönhatások

Seiwert TY *et al.* (2007) The concurrent chemoradiation paradigm—general principles
Nat Clin Pract Oncol 4: 86–100

Közvetlen kölcsönhatások

- Additív hatás: RT + KT együttes adása után a hatás a külön-külön adott kezelés összege.
- Szubadditív hatás: egyik hatás erősíti a másikat, de együttes hatásuk nem éri el a kettő összegét
- Szinergista hatás: a kombinált alkalmazás esetén a sejtek kis hányada éli túl a kezelést, az összegződést meghaladó mértékben erősítik egymást.
- Antagonista hatás: a szer adása csökkenti a sugárhatást, együttes adásuk esetén az egyedüli sugárkezelés hatásánál kisebb effektus keletkezik. radioprotektív hatás.

RT és KT együttes adásának eredménye

	Tumor	Normál szövet
optimális	szinergista	antagonista
valóság	additív	subadditív

RKT legfontosabb alkalmazási területei

Fej-nyaki daganatok (definitív és posztop.)

Tüdőrák (definitív)

Méhnyak-rák (definitív és posztop.)

Hólyagrák (definitív)

Nyelőcső-rák (preop.)

Gyomorrák (posztop.)

Rectum (preop./posztop.)

Anus cc. (definitív)

Glioblastoma multiforme (posztop.)

RKT alkalmazási területei és indikációi

Table 1 Overview of disease entities and indications in which concurrent chemoradiotherapy is used.^a

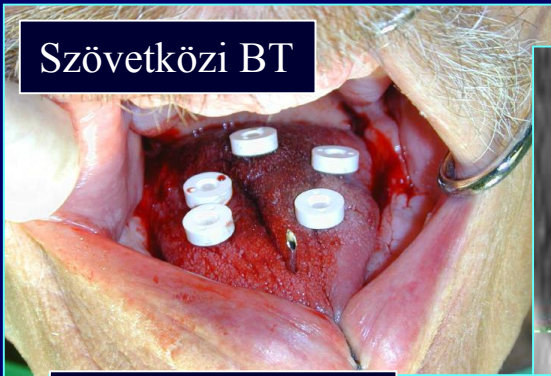
Disease entity	Indication and treatment	Commonly used agents	Benefit
Upper aerodigestive tract cancers			
Head and neck cancer	Locally advanced HNC—primary or adjuvant treatment	Cisplatin, 5-FU, FHX, cetuximab	Improved organ preservation and survival compared with radiation alone
Non-small-cell lung cancer	Stage IIIB, nonoperable nonmetastatic disease	Cisplatin, carboplatin/paclitaxel, cisplatin/etoposide	Curative approach in poor surgical candidates or IIIB disease
Small-cell lung cancer	Limited stage disease	Cisplatin/etoposide	Curative in ~20% of patients
Esophageal cancer	Locally advanced disease	Cisplatin/5-FU	Survival benefit, increased cure rates, organ preservation
Gastrointestinal malignancies			
Rectal cancer	Neoadjuvant	5-FU	Improved sphincter preservation, decrease in local and distal failures
Anal cancer	Mainstay of curative treatment	5-FU, MMC	Improved organ preservation
Gastric cancer	Adjuvant	Cisplatin, 5-FU	Some data indicate a survival benefit
Pancreatic cancer	Adjuvant, unresectable locoregionally advanced tumors	5-FU	Improved locoregional control, possibly a survival benefit
Cholangiocarcinoma	Adjuvant, unresectable locoregionally advanced tumors	5-FU	Some data indicate a survival benefit
Gynecological and genitourinary cancers			
Cervical cancer	Primary modality	Cisplatin, 5-FU, hydroxyurea	Improved local and distal control, organ preservation
Bladder cancer	Primary modality	Cisplatin	Improved local control
Other cancers			
Glioblastoma	Adjuvant	Temozolomide	Survival benefit
Sarcoma	Neoadjuvant	Doxorubicin	Downstaging, improved organ preservation

^aThis is a limited overview, and concurrent chemoradiotherapy is used in most solid tumors either as a standard treatment or investigationally. For further details please refer to the organ-specific literature. Abbreviations: 5-FU, 5-fluorouracil; FHX, 5-FU, hydroxyurea and radiation; HNC, head and neck cancer; MMC, mitomycin C.

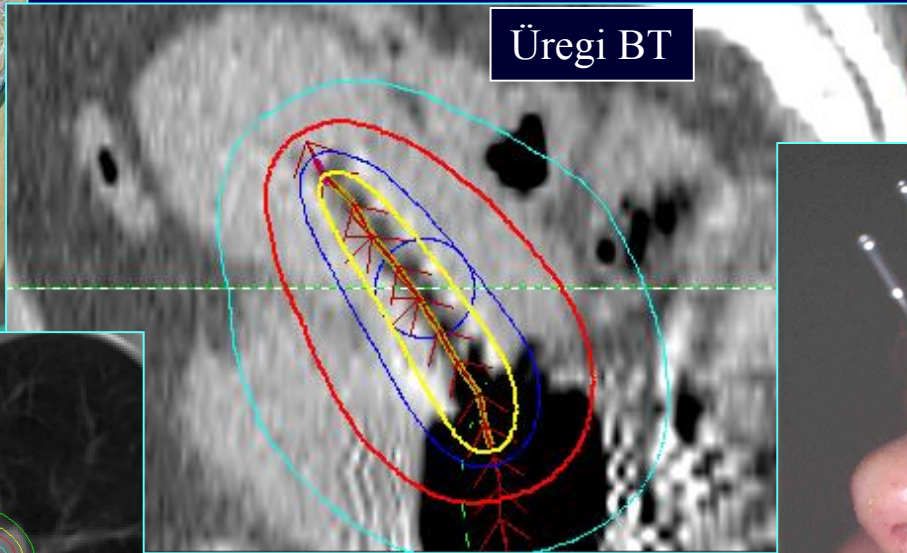
Brachyterápia (BT) felosztása I.

- intersticiális BT (tűzdelések: szájüreg, nyelvgyök, prosztata, emlő)
- intracavitalis BT (orrgarat, méhnyak)
- intraluminalis BT (tüdő, nyelőcső)
- felszíni moulage BT (arcüreg, szájpad, garat, bőr)

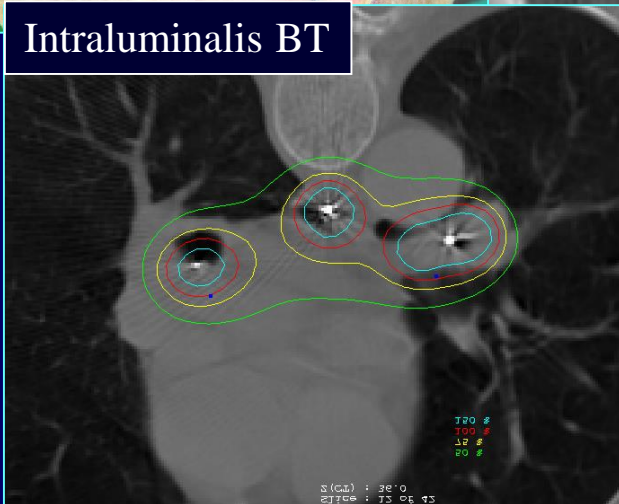
Szövetközi BT

Üregi BT

Intraluminalis BT

Moulage BT

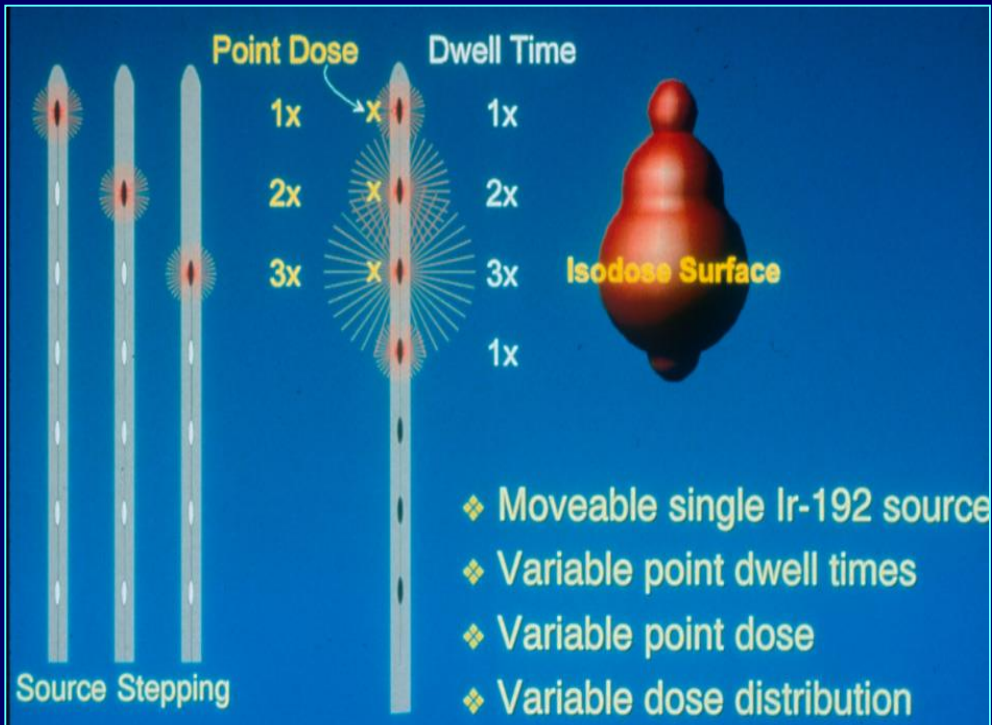

Brachyterápia (BT) felosztása II.

- Low-dose-rate: 0-2 Gy/óra
- Medium-dose-rate: 2-12 Gy/óra
- High-dose rate: > 12 Gy/óra
- Pulsed-dose-rate: ultrafrakcionált HDR
- After-loading (utántöltéses) technika:
  - távirányítású (“remote”) after-loading

Afterloading készülék

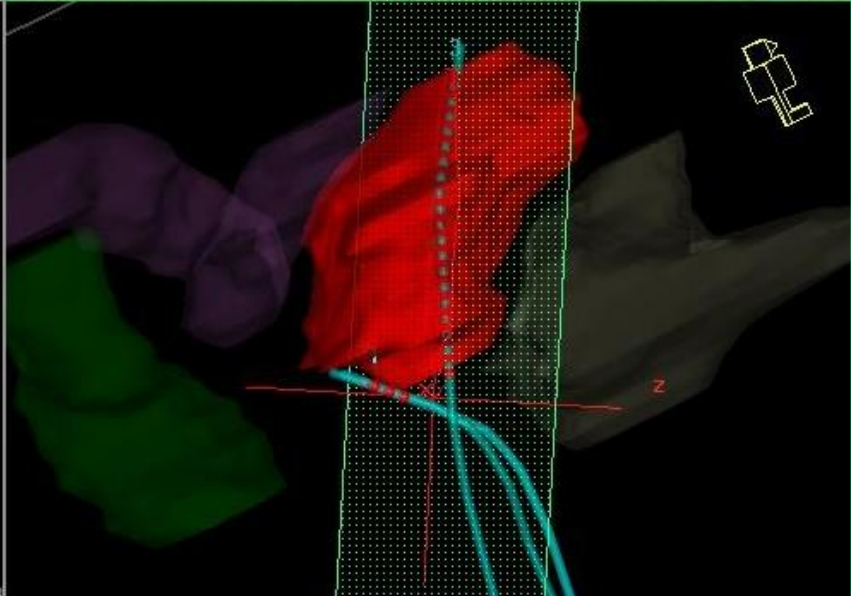
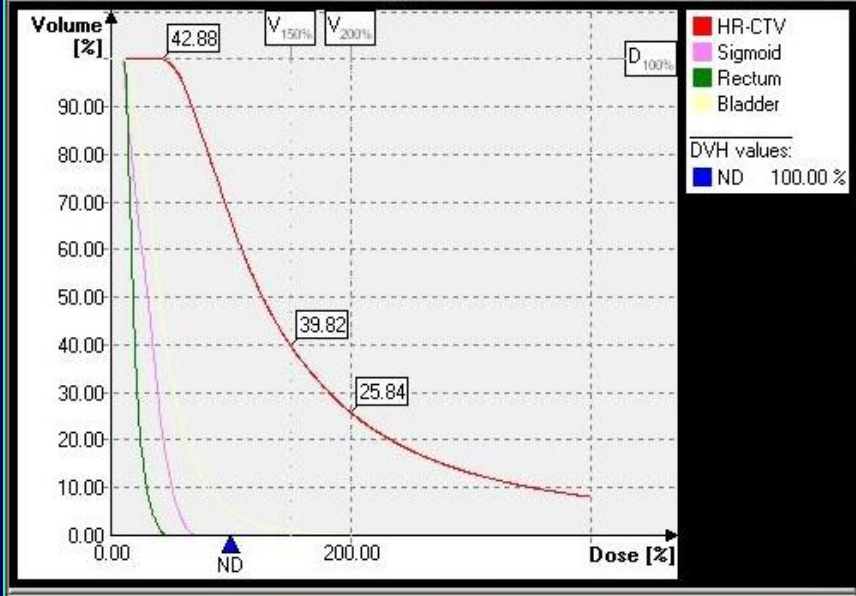
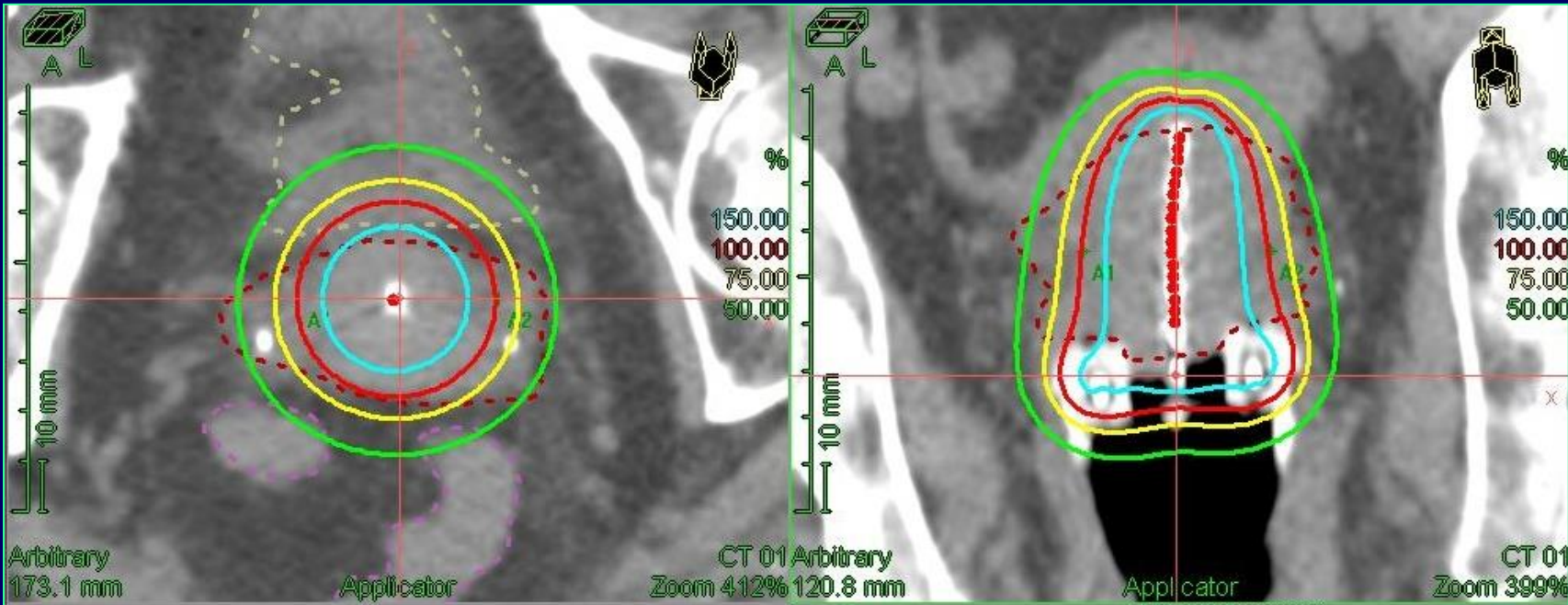
Méhnyakrák üregi brachyterápiájában használt standard applikátorok

A és B: 3 utas Fletcher-applikátor takarás nélkül (A), illetve a húgyhólyag és rectum felé réz takarással (B). C: 2 utas ring-szonda applikátor. D: Egy utas, intrauterin és egyidejű hüvelyi kezelésre alkalmas applikátor.

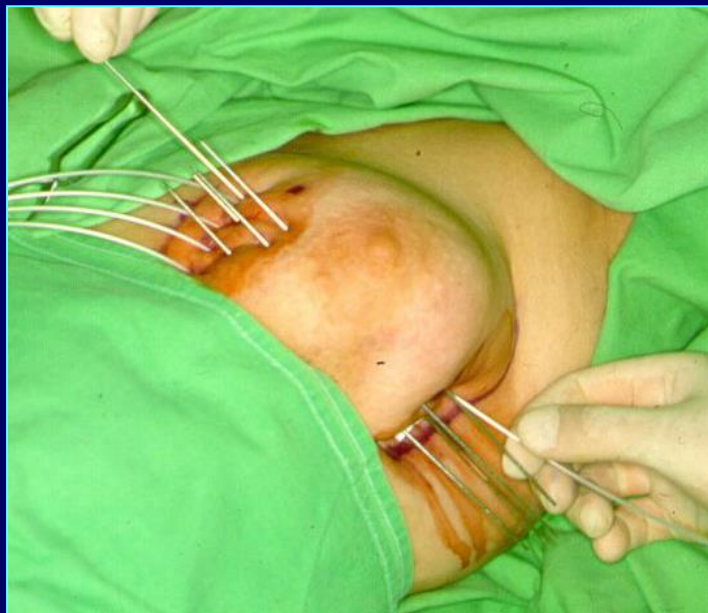
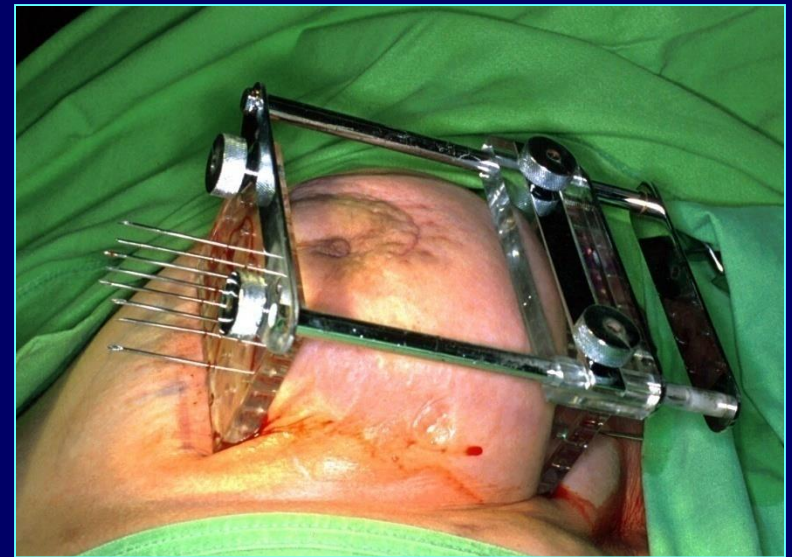
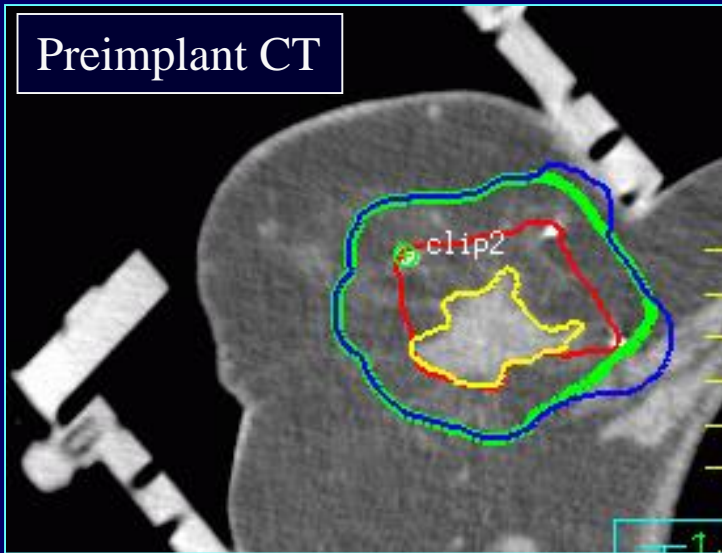

Cervix BT – Hagymányos technika

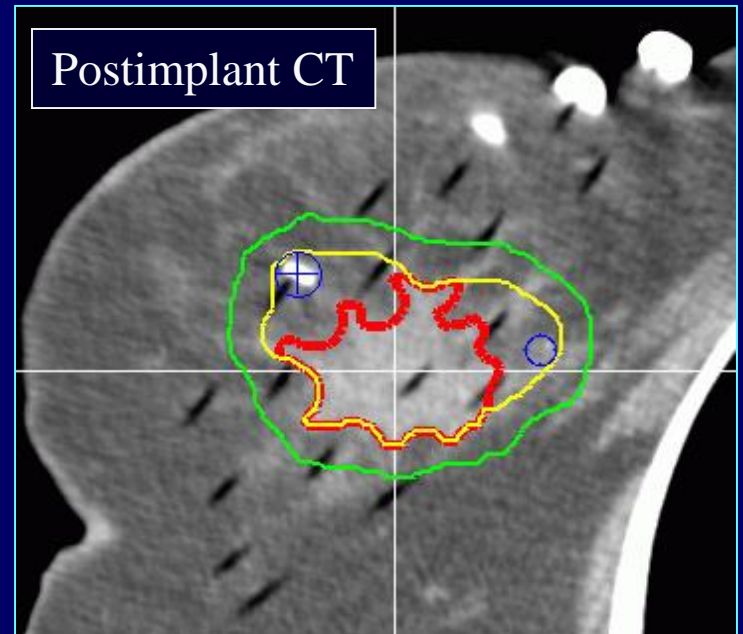

CT-vezérelt brachyterápia - Emlő

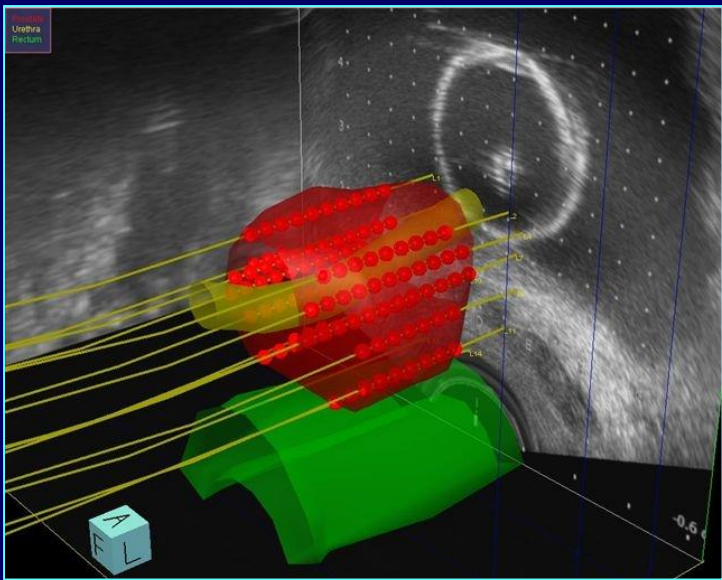
Preimplant CT

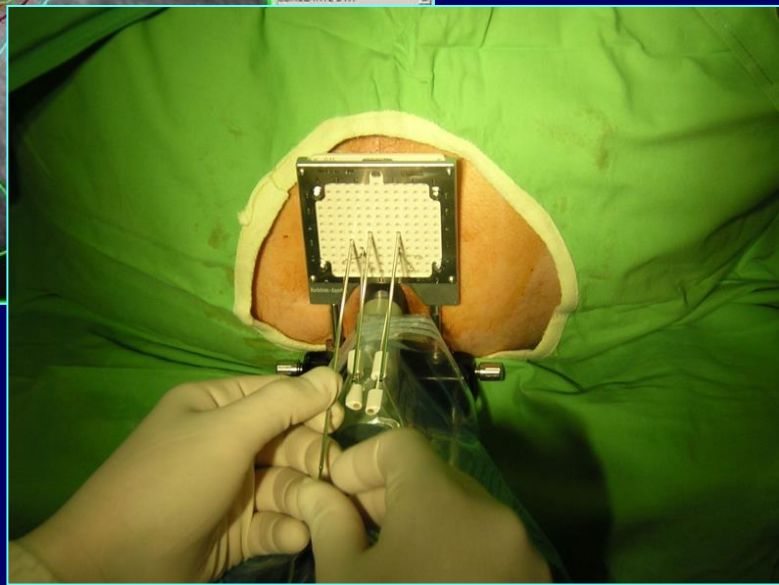
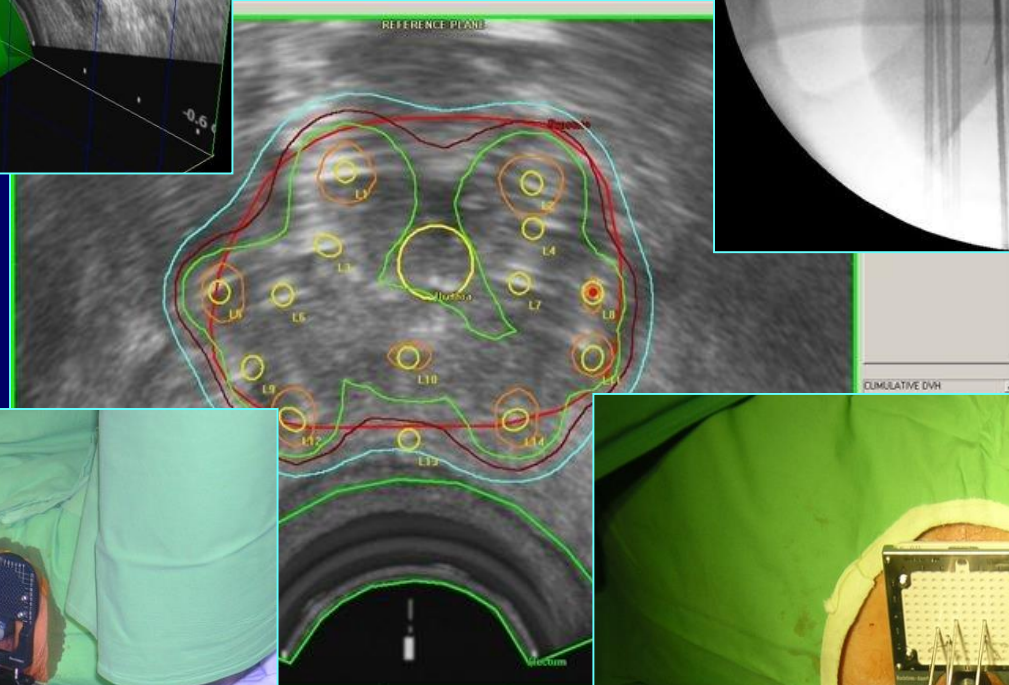
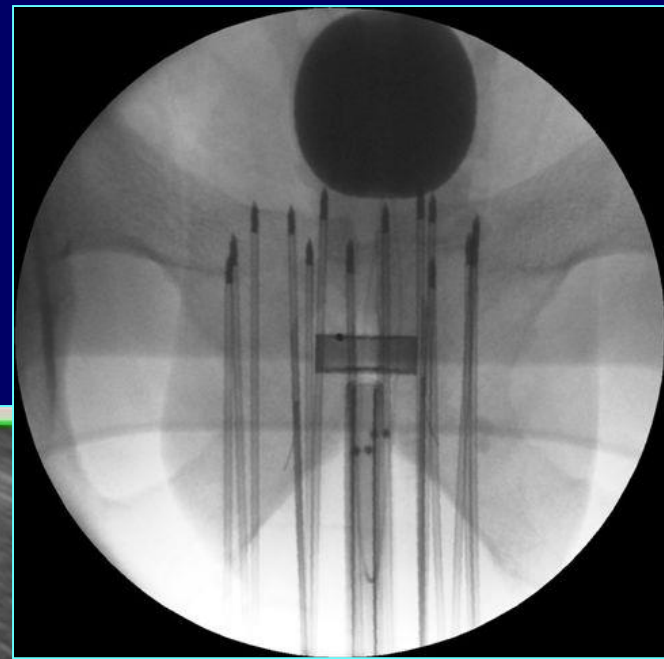
Postimplant CT

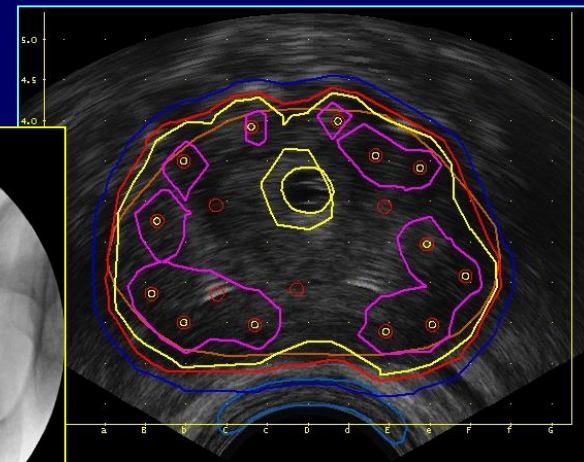
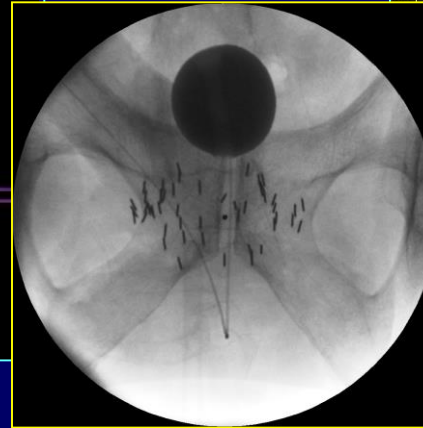
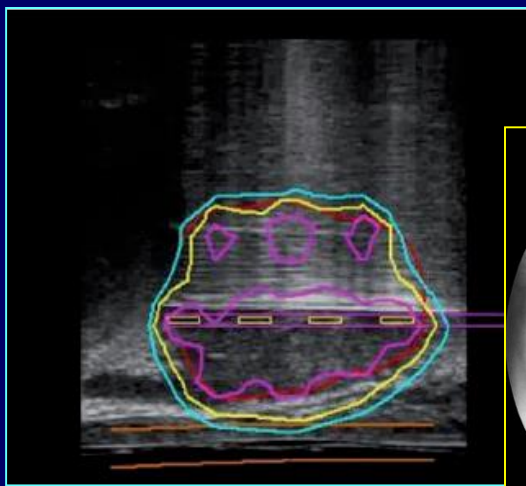

UH-vezérelt prosztatata HDR brachyterápia

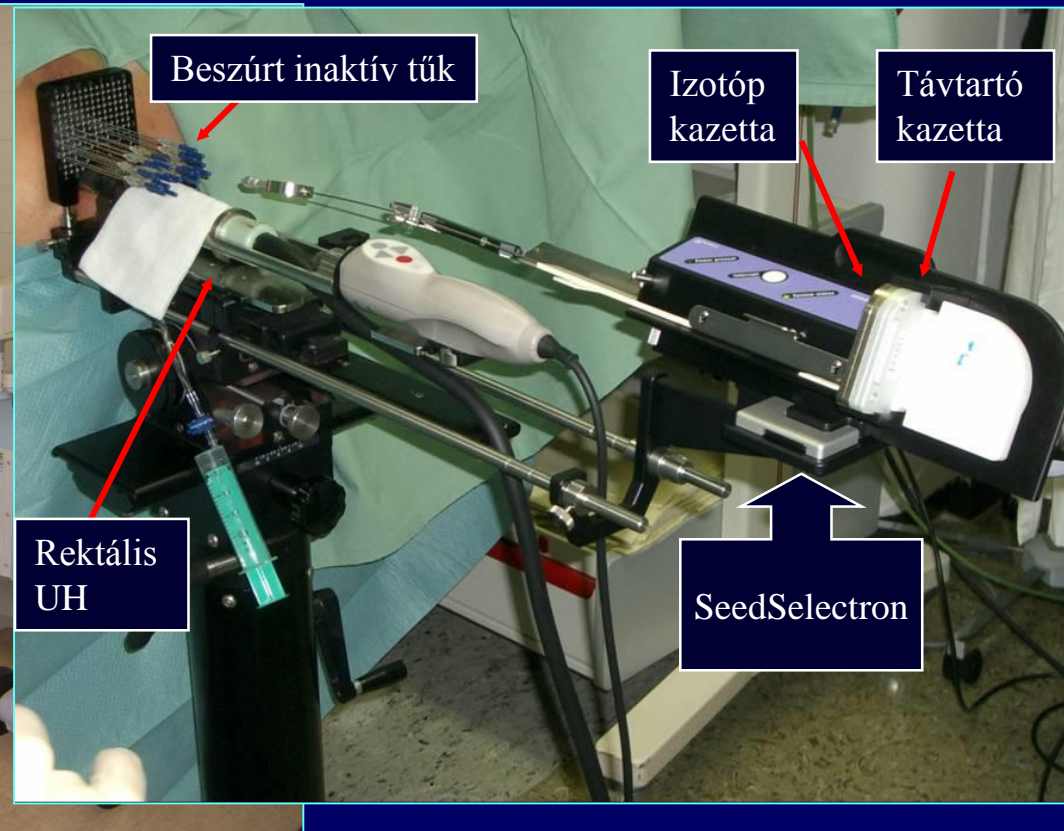
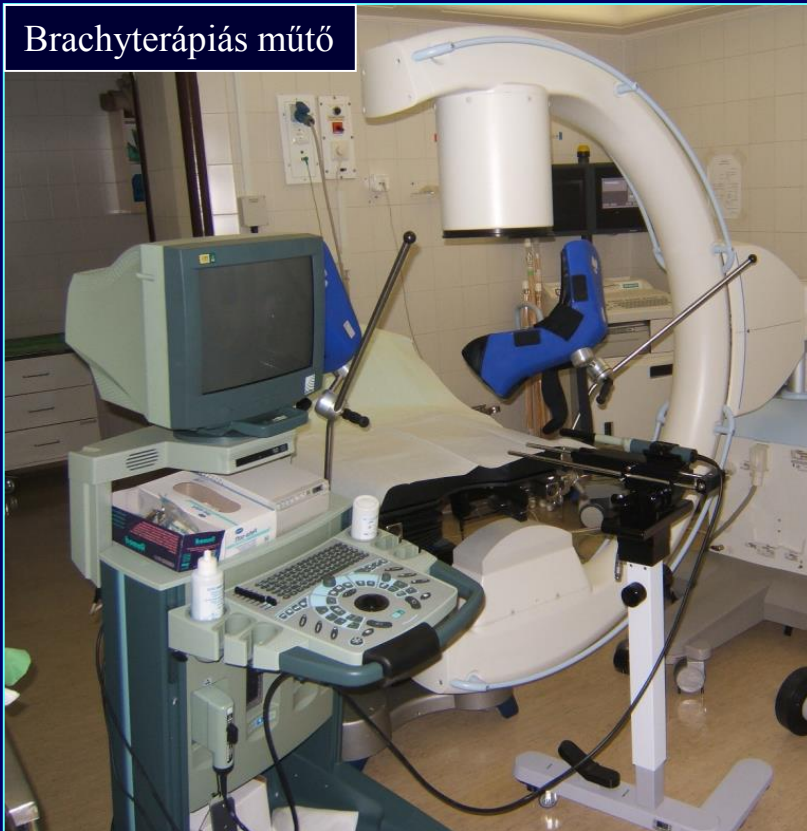

Permanens implantációs prostata brachyterápia (PIPB)

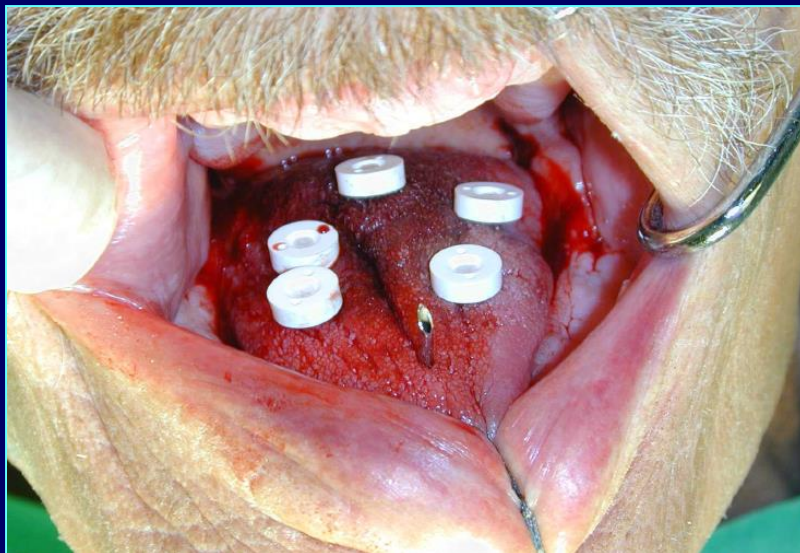
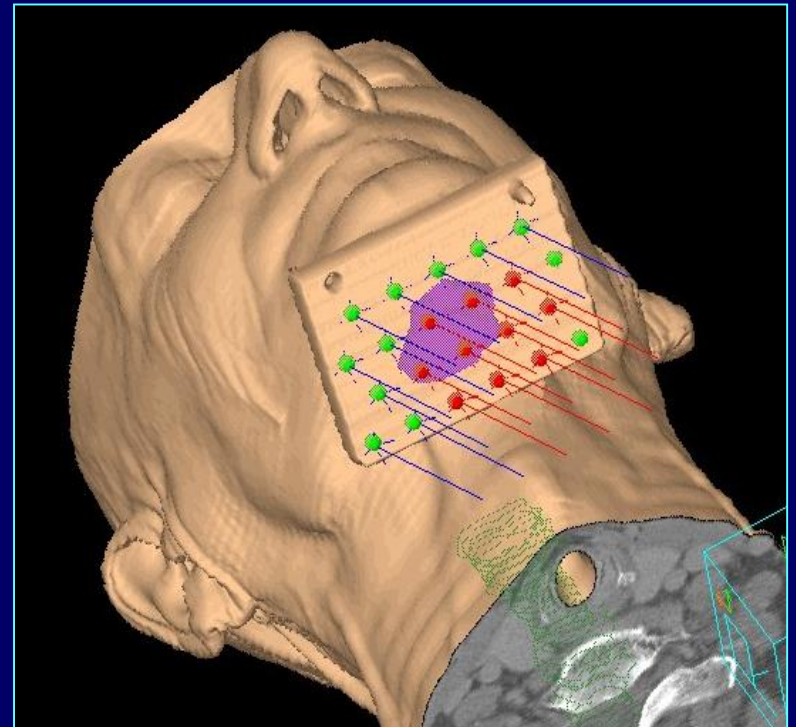
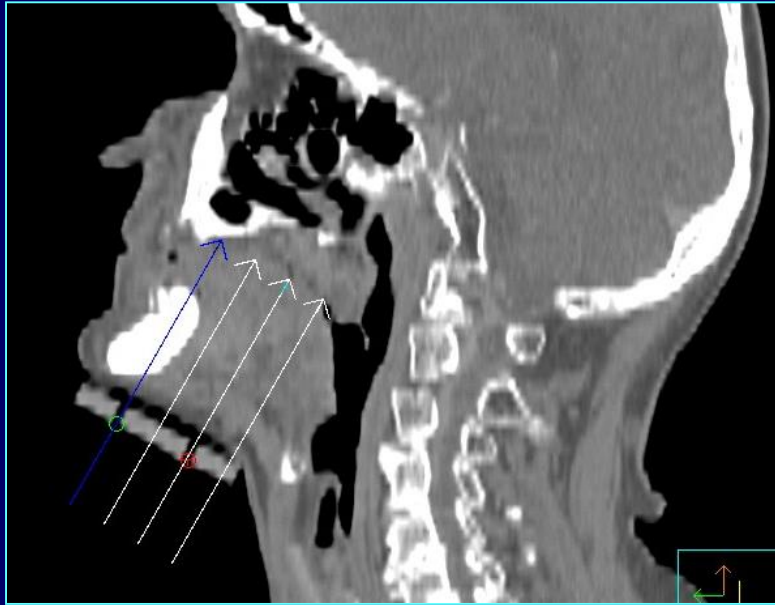

Brachyterápiás műtő

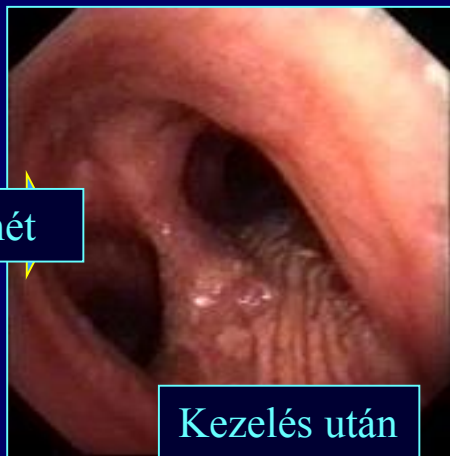
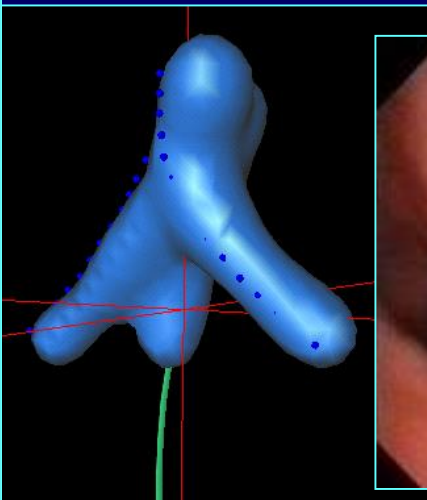
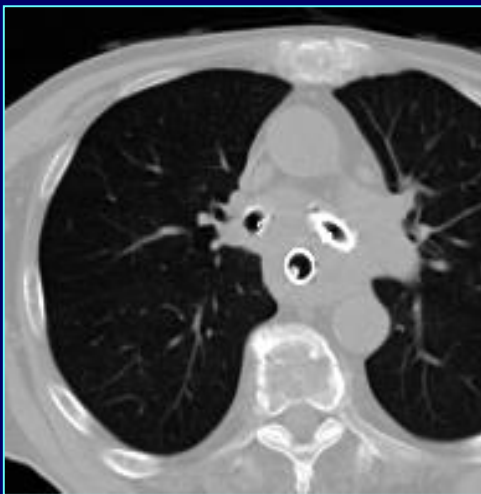

Szájfenék tumor CT-alapú brachyterápiája

Tüdődaganatok brachyterápiája

3 hét

Kezelés előtt

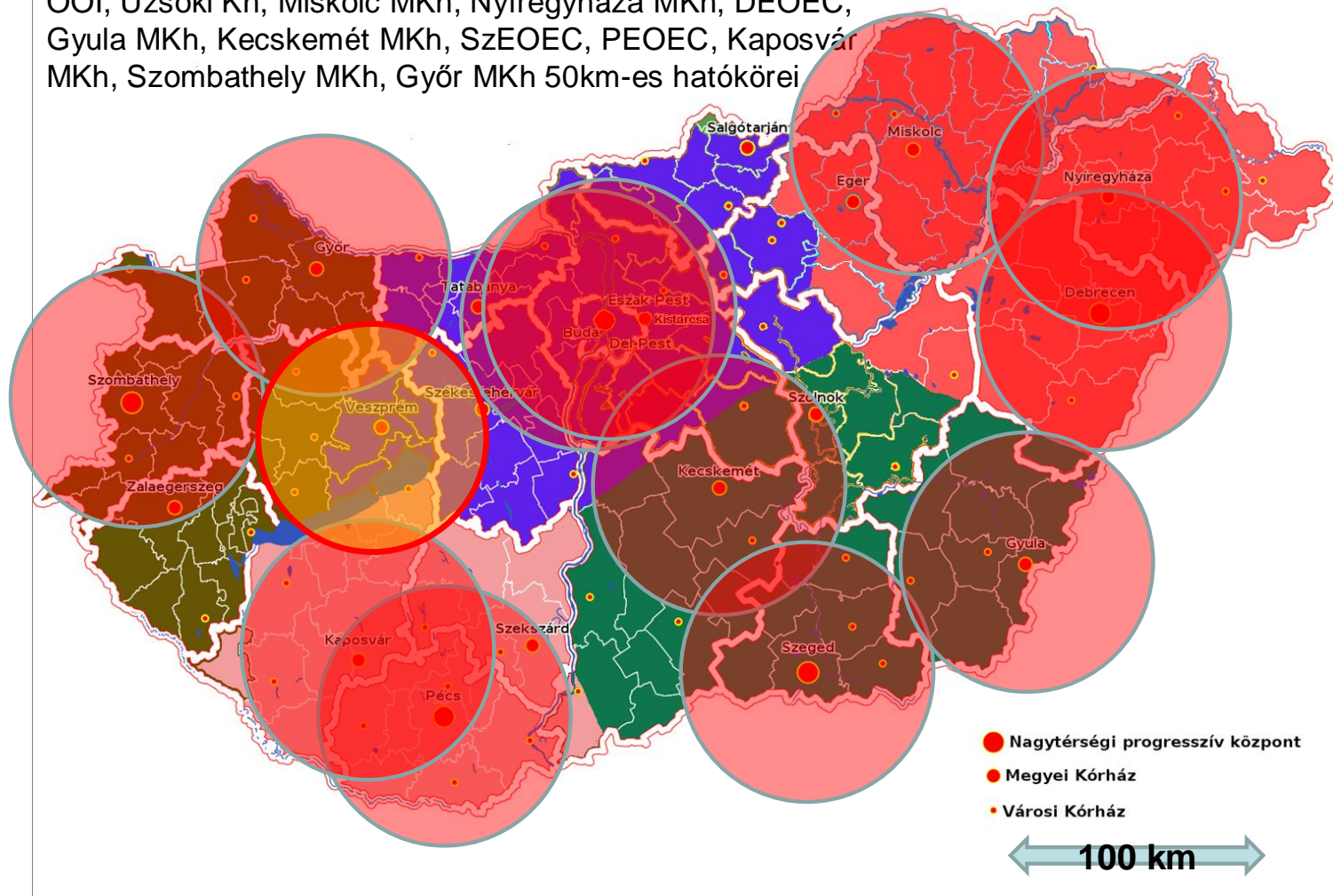
Kezelés után

Sugárterápiás központok Magyarországon (n=12)

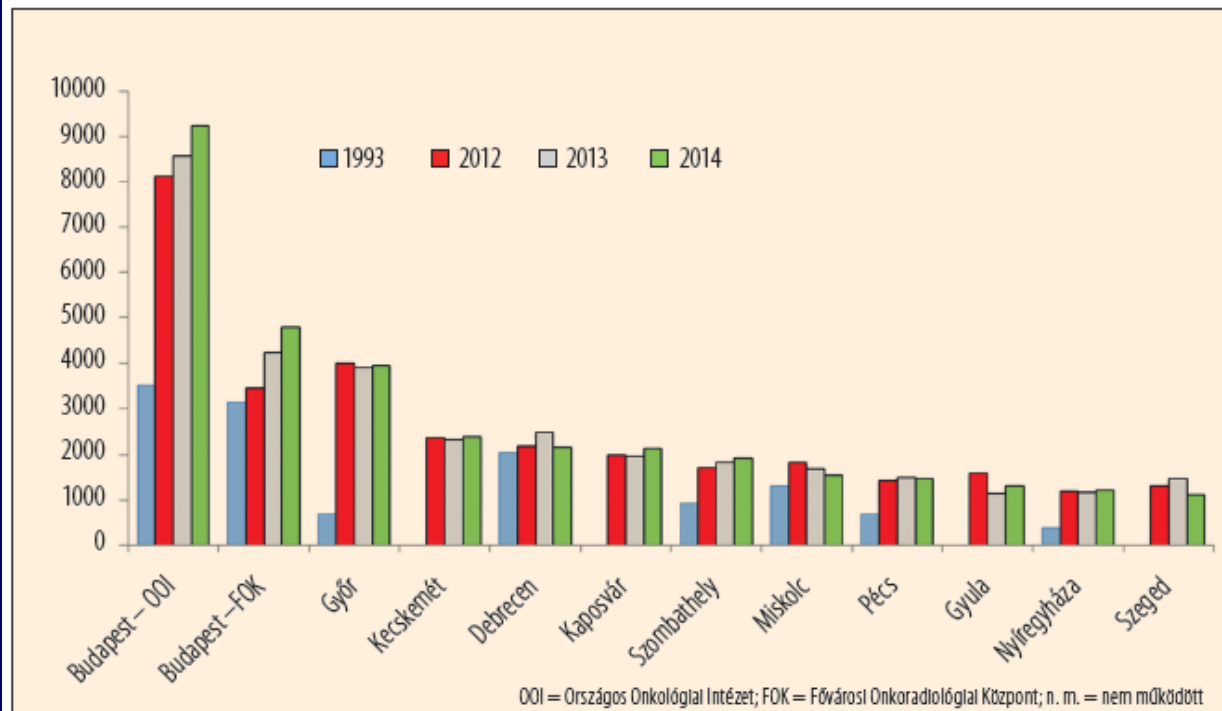
Regionális komprehenzív rákközpontok (n=5):
OOI, PTE, SzTE, DE OEC, Szombathely

A SUGÁRTERÁPIÁS centrumokat működtető 12 intézmény:
OOI, Uzsoki Kh, Miskolc MKh, Nyíregyháza MKh, DEOEC,
Gyula MKh, Kecskemét MKh, SzEOEC, PEOEC, Kaposvár
MKh, Szombathely MKh, Győr MKh 50km-es hatókörei

1. ábra. A magyar sugárterápiás központokban kezelt betegek megoszlása 1993-ban, illetve 2012 és 2014 között

	1993	2012	2013	2014
Budapest – 001	3527	8108	8553	9235
Budapest – FOK	3150	3456	4235	4812
Győr	677	3995	3898	3940
Kecskemét	nm	2381	2316	2394
Debrecen	2036	2173	2483	2149
Kaposvár	nm	1999	1975	2119
Szombathely	925	1699	1815	1900
Miskolc	1308	1815	1677	1541
Pécs	682	1409	1490	1464
Gyula	nm	1577	1135	1303
Nyíregyháza	380	1181	1161	1198
Szeged	nm	1304	1456	1107

28%

42%

Sugárterápiás infrastruktúra változása 1995-2018

Város - Intézet	Lineáris gyorsító				Kobaltágyú				Mégavoltos besugárzó				Brachyterápiás utántöltő készülék			
	1995	2004	2014	2017	1995	2004	2014	2017	1995	2004	2014	2017	1995	2004	2014	2017
Budapest-OOI	4	4	5	7	1	1	1	0	5	5	6	7	1	2	2	1
Budapest-FOK	1	2	3	3	2	1	1	1	3	3	4	4	1	1	1	1
Debrecen	0	2	3	4	2	2	1	0	2	4	4	4	1	1	1	1
Győr	0	1	1	2	2	1	1	0	2	2	2	2	1	1	1	1
Gyula	n.m.	1	1	2	n.m.	1	1	0	n.m.	2	2	2	n.m.	0	0	1
Kaposvár	n.m.	2	2	2	n.m.	0	0	0	n.m.	2	2	2	n.m.	1	1	1
Kecskemét	n.m.	2	2	2	n.m.	0	0	0	n.m.	2	2	2	n.m.	1	1	1
Miskolc	0	1	4	4	1	1	0	0	1	2	4	4	1	1	1	1
Nyíregyháza	1	2	2	2	1	0	0	0	2	2	2	2	1	1	1	1
Pécs	0	2	2	2	1	1	1	1	1	3	3	3	1	1	1	1
Szeged	1	2	2	3	0	1	1	0	1	3	3	3	1	1	1	1
Szombathely	0	1	2	3	1	1	0	0	1	2	2	3	1	1	1	1
Veszprém	n.m.	n.m.	n.m.	2	n.m.	n.m.	n.m.	0	n.m.	n.m.	n.m.	2	n.m.	n.m.	n.m.	1
Összesen	7	22	29	38	11	10	7	2	18	32	36	40	9	12	12	13

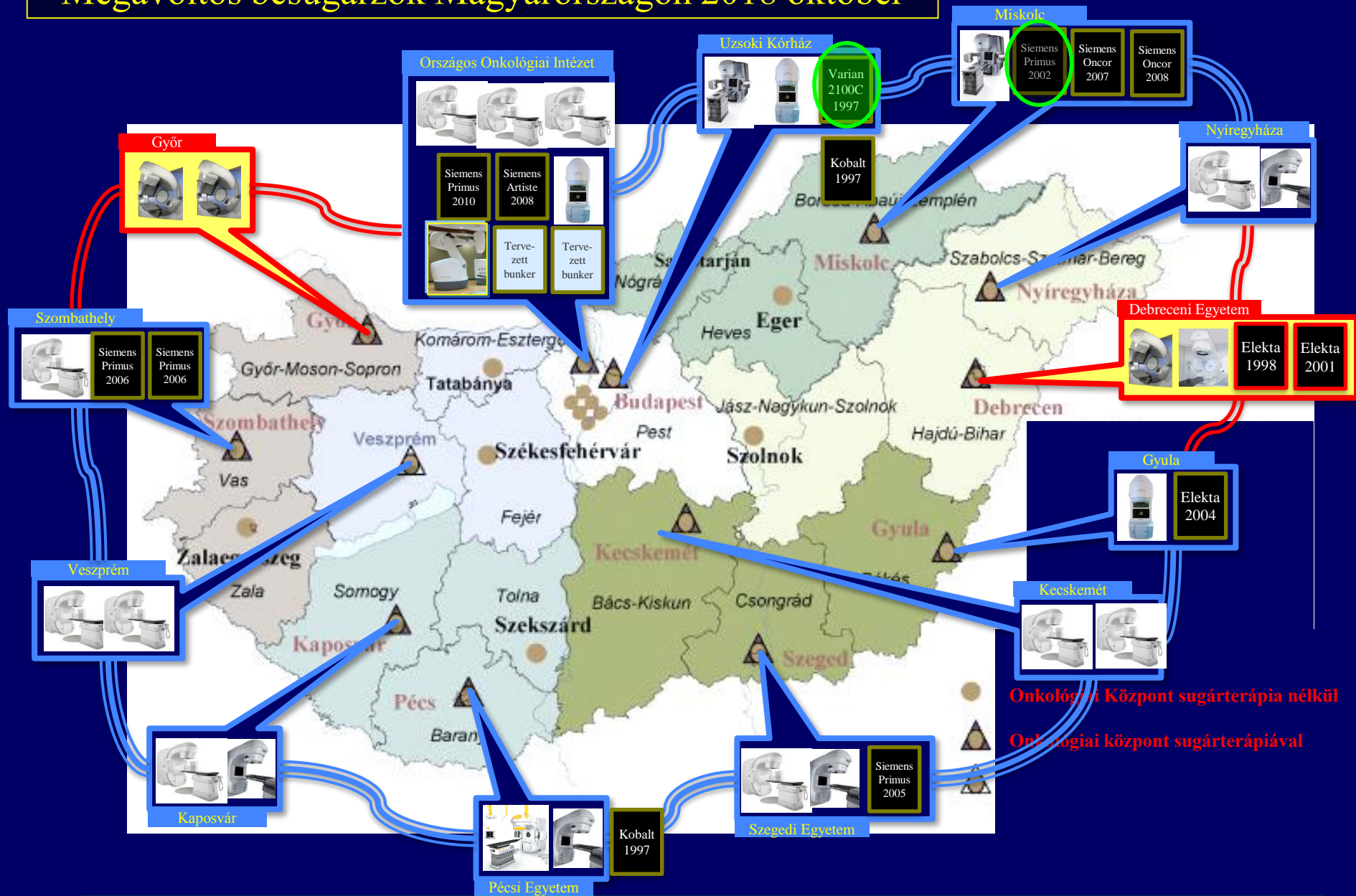
+ 31

+ 22

+ 4

Megavoltos besugárzók Magyarországon 2018 október

Onkológiai Központ sugárterápia nélkül
 Onkológiai központ sugárterápiával

Elmúlt 6 évben 26 új lineáris gyorsító telepítése történt meg!

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

